

Wales Centre for Public Policy
Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Papur hysbysu tystiolaeth

Llesiant ac effaith Covid-19 a Brexit

www.wcpp.org.uk

Llesiant ac effaith Covid-19 a Brexit

Beth yw'r cysylltiad
rhwng **ffyniant**
economaidd a **lles**?

Sut mae Brexit
a Covid-19 wedi
effeithio ar ffyniant
economaidd?

Sut mae Covid-19 a
Brexit wedi effeithio ar
wahanol agweddau ar
llesiant yng Nghymru?

Sectorau
yr effeithiwyd
arnynt
gan Brexit

Sectorau yr
effeithiwyd
arnynt gan
Covid-19

Amodau
materol
fel ysgogwyr
lles

Mesurau
ansawdd bywyd
fel ysgogwyr
lles

Beth yw'r bylchau
tystiolaeth, ansicrwydd
a'r meysydd i'w
harchwilio?

Sut y gall yr adferiad
Covid-19 a'r cyfnod
pontio ar ôl Brexit
gefnogi lles?

Cyflwyniad

Mae'n ofynnol i fyrddau gwasanaethau cyhoeddus asesu lles pobl eu hardaloedd bob pum mlynedd, yn unol â chylchoedd etholiadau lleol. Gofynnwyd i Ganolfan Polisi Cyhoeddus Cymru gefnogi'r broses hon drwy baratoi sesiynau briffio sy'n edrych ar dueddiadau a thystiolaeth genedlaethol ar draws meysydd **llesiant a chydaddoldeb**, **llesiant diwylliannol**, ac **effeithiau Covid-19 a Brexit ar lesiant**.

Mae'r papur briffio hwn yn canolbwyntio ar lesiant a sut mae Covid-19 a Brexit wedi effeithio arno. Lle bo modd, trafodwyd effeithiau Covid-19 a Brexit ar wahân, ond mae meysydd oedd yn gorgyffwrdd wedi cael eu trafod ar wahân hefyd. Mae'r briff hwn yn ystyried y cysylltiad rhwng lles a ffyniant economaidd, gan ddadlau, oherwydd bod sectorau wedi eu crynhoi yn ddaearyddol, bod effeithiau economaidd Covid-19 a Brexit yn wahanol ar draws rhanbarthau a lleoedd yng Nghymru. Gan fod tystiolaeth yn dod i'r amlwg yn y ddau faes a bod y farchnad lafur yn symud yn gyflym, mae'r adroddiad yn cynrychioli'r sefyllfa adeg ei gyhoeddi. Cyflwynwyd data ar gyfer y Deyrnas Unedig lle nad oes data ar gyfer Cymru a lle mae'r rhain yn rhoi syniad o effaith debygol Covid-19 a Brexit yng Nghymru. Dylid darllen y briff hwn ochr yn ochr â'r ddwy sesiwn friffio arall yn y gyfres.

Prif nod y briff hwn yw archwilio'r cwestiynau allweddol canlynol:

1. Beth yw'r cysylltiad rhwng ffyniant economaidd a lles?
2. Sut mae Brexit a Covid-19 wedi effeithio ar ffyniant economaidd?
3. Sut mae Covid-19 a Brexit wedi effeithio ar wahanol agweddau ar lesiant yng Nghymru?
 - 3.1 Amodau materol fel ysgogwyr llesiant
 - 3.2 Mesurau ansawdd bywyd fel ysgogwyr llesiant
4. Ar ôl trafod y tri chwestiwn allweddol, mae'r briff yn edrych ar y bylchau tystiolaeth, yr ansicrwydd, a'r meysydd i'w harchwilio.
5. Yn olaf, mae'r casgliad yn darparu crynodeb o'r brif dystiolaeth ac yna'n trafod sut y gall yr adferiad Covid-19 a'r cyfnod pontio ar ôl Brexit gefnogi lles.

Canfyddiadau ac argymhellion allweddol

- Mae Covid-19 a'r ymadawiad wedi **effeithio'n niweidiol ar economi Cymru mewn modd a fydd yn gwaethygu anghydraddoldeb**. Gan y bydd goblygiadau Covid-19 a Brexit yn niweidiol i economi Cymru dros y tymhorau byr, canolig a hir, bydd effaith ar lesiant, hefyd.
- Bydd effeithiau negyddol Covid-19 a/neu adael Undeb Ewrop yn waeth mewn rhai rhanbarthau.
 - Ar sector llety a bwyd y wlad mae Covid-19 wedi **effeithio fwyaf ymhlith y sectorau** sydd wedi cau o ganlyniad i'r cyfyngiadau. Gall hynny gyfrannu'n fwy at yr economi leol mewn ardaloedd gwledig ac arfordirol.
 - Mae **sectorau amaeth a bwyd, cerbydau, dur, gweithgynhyrchu ac ymwelwyr** wedi dioddef yn fawr o ganlyniad i adael Undeb Ewrop. Mae'r sectorau hynny ledled Cymru, yn arbennig yn y de.
- Drwy'r effaith negyddol ar incwm, cyfoeth, swyddi ac enillion, anghydraddoldeb, diweithdra, iechyd a chyrhaeddiad addysgol; **mae Covid-19 a Brexit wedi arwain at lefelau is o lesiant**.
- Wrth ddadansoddi effaith Covid-19 a Brexit ar newidiadau i lesiant, dylid ystyried **nodweddion amrywiol a chroestoriadol gwahanol bobl a lleoedd**.
- Mae'r adferiad ar ôl dau ysgytwad economaidd Covid-19 a gadael Undeb Ewrop yn cynnig **cyfleoedd i Gymru fynd i'r afael â heriau strwythurol**. Ansawdd swyddi newydd, gwaith teg a thlodi ymhlith pobl sy'n gweithio yw'r prif faterion i'w hystyried.

Argymhellwn ni y dylai byrddau gwasanaethau cyhoeddus gymryd y camau canlynol:

- Ystyried sut y gall y **nodweddion amryfal a'r rhai sy'n ymwneud â'i gilydd ymysg pobl wahanol** a mannau gwahanol ddylanwadu ar ddeilliannau lesiant ac effeithio ar anghydraddoldeb cyfredol.
- **Map Mapio nodweddion yr ardal (megis natur y boblogaeth, diwydiannau a'r isadeiledd) a'r peryglon cysylltiedig** yn sgil Covid-19 a/neu adael Undeb Ewrop i ddeall yr effeithiau tebygol yn well a llywio penderfyniadau ar bolisiâu.
- Yn ôl y data hynny, **ystyried camau a fydd yn creu swyddi lleol, yn sbarduno twf ac yn effeithio'n ehangach** ar lesiant cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol.
- **Buddsoddi yn yr isadeiledd cymdeithasol** (gan gynnwys gweithgareddau, cyrff a chyfleusterau a fydd yn helpu i greu, meithrin a chynnal cysylltiadau cymdeithasol cymuned) a chydabod eu bod yn hanfodol i'r modd y gall economïau a chymunedau lleol weithredu (*Left Behind Neighbourhoods, 2021*).
- **Ychwanegu at brosesau dadansoddi data trwy fanteisio ar arbenigedd lleol** i nodi unigolion a chymunedau mae Covid-19 a'r ymadawiad ag Undeb Ewrop wedi effeithio'n fawr arnynt.

1. Beth yw'r cysylltiad rhwng ffyniant economaidd a lles?

Yn rhyngwladol, mae ffyniant economaidd yn un o'r ysgogwyr mwyaf o wahaniaethau rhwng gwledydd sydd â lefelau lles uchel ac isel. Mae hyn oherwydd **bod ffyniant economaidd a lles yn atgyfnerthu ei gilydd ac yn creu 'cylch daionus'** – gallant weithio gyda'i gilydd er budd unigolion a chymunedau ([OECD, 2019](#)). Fodd bynnag, er mwyn deall eu perthynas a sicrhau bod y 'cylch daionus' yn parhau, mae angen ystyried natur twf economaidd a beth rydym yn ei olygu gyda ffyniant economaidd, ar lefel yr unigolyn a'r gymuned. Mae hefyd yn bwysig ystyried effeithiau tymor byr, tymor canolig a thymor hir ffyniant economaidd ar lesiant.

Ar lefel unigol, mae ffyniant economaidd yn dda i les, ond nid yw'n gwarantu llesiant uchel, gan ei fod yn dibynnu ar:

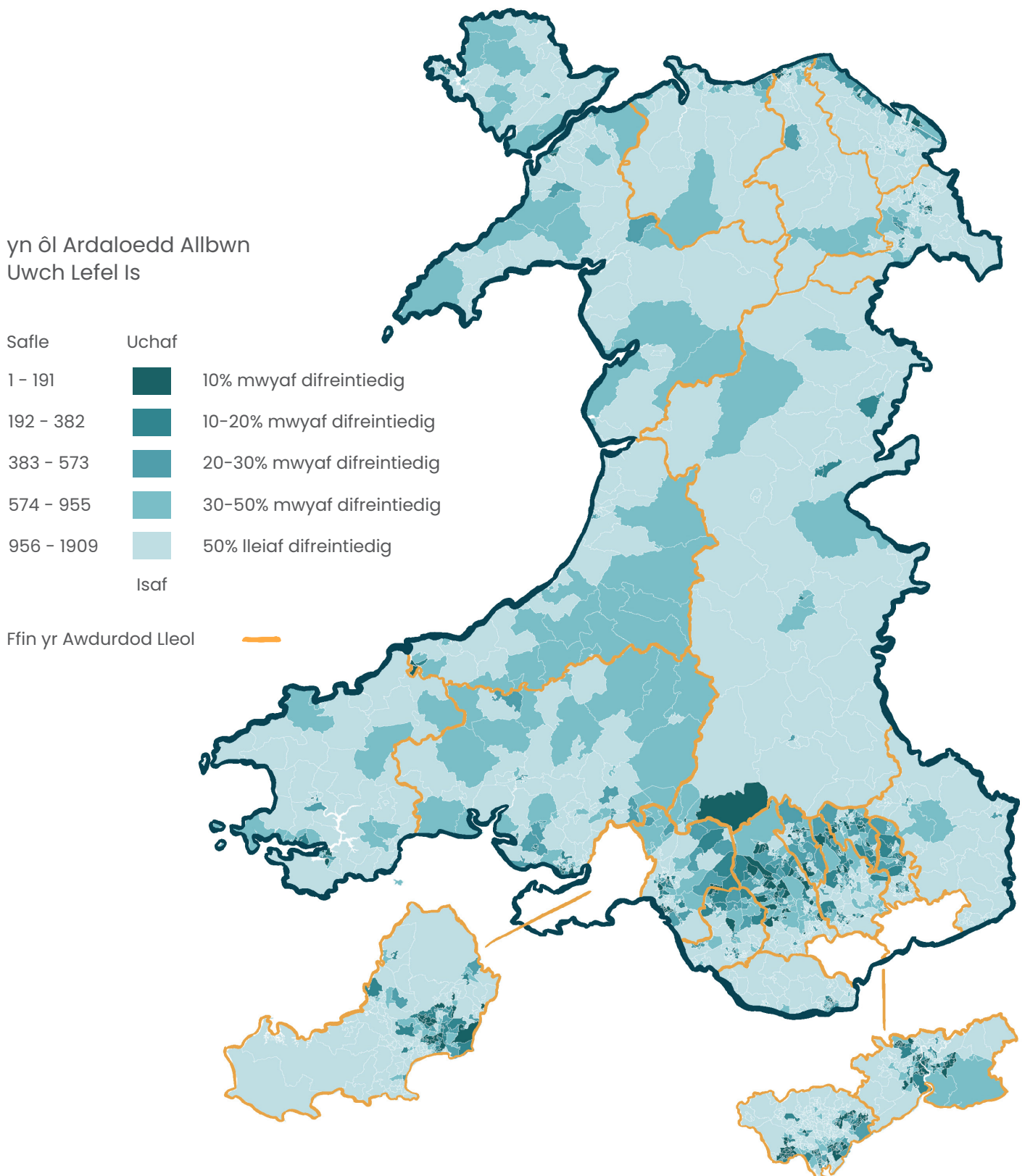
- Ffyniant cychwynnol (mae cynnydd mewn cyfoeth yn cael effaith gymharol fwy ar lesiant unigolion ar incwm is);
- Canfyddiad unigolion o gyfoeth cymharol pobl eraill (gweler y **briff llesiant a chydraddoldeb**); a
- P'un a yw cynnydd mewn ffyniant yn arwain at gynnydd mewn gwariant cadarnhaol sy'n cyfrannu at lesiant ([What Works Wellbeing, 2018](#)).

Mae gostyngiad mewn incwm unigolyn hefyd yn cael mwy o effaith negyddol ar lesiant nag effaith gadarnhaol cynydd mewn incwm.

Mae ffyniant economaidd yn dylanwadu ar lesiant unigolyn trwy ei effaith ar gymunedau ac ardaloedd lleol, ynghyd â'i effaith ar gyllid ac amgylchiadau personol. Mae ymchwil wedi dangos bod lefel lles pobl yn gallu cael ei gysylltu â newidiadau mewn agweddau ar ffyniant economaidd neu amddifadedd ar y lefel leol ([Curtis and Congdon, 2019](#)).¹ Mae [Ffigur 1](#) yn mapio'r 1,909 o Ardaloedd Allbwn Uwch Isaf (LSOAs) yng Nghymru yn ôl eu lefelau cymharol o amddifadedd gan ddefnyddio'r fersiwn ddiweddaraf o Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru (2019). Mae'r lliwiau tywyllach yn dynodi ardaloedd mwy difreintiedig ac maent wedi eu clystyru mewn dinasoedd a rhanbarth De Cymru.

¹ Defnyddiodd hyn Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru, sy'n rhestru ardaloedd (Ardaloedd Allbwn Uwch Is (LSOA)) yn ôl wyth parth amddifadedd (incwm, cyflogaeth, iechyd, addysg, mynediad at wasanaethau, diogelwch cymunedol, yr amgylchedd ffisegol a thai).

Ffigur 1: Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru

Ffynhonnell: [Llywodraeth Cymru \(2019a\)](#)²

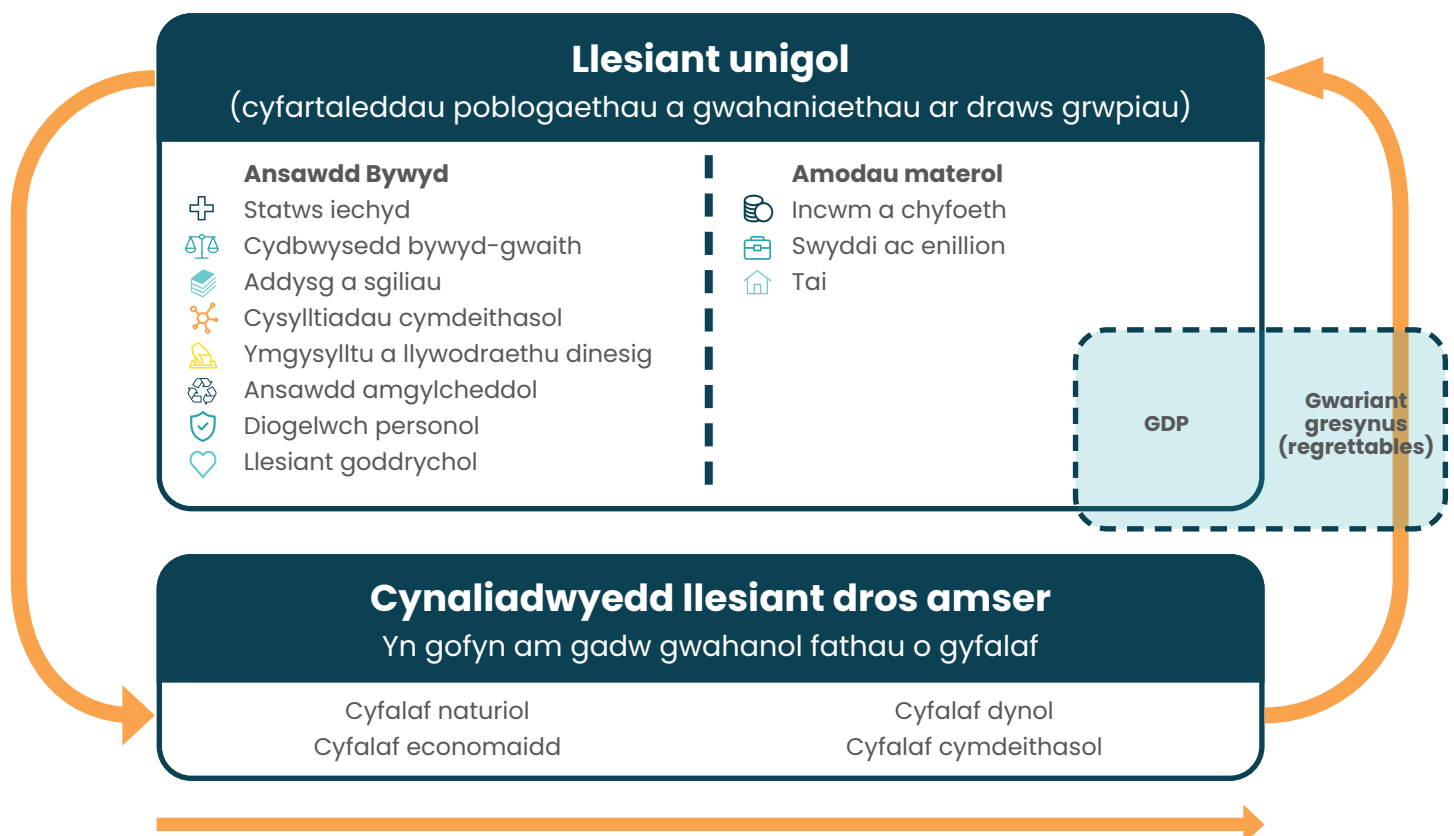
² I gael mwy o wybodaeth am ffynonellau data ac argaeledd gweler yr [Atodiad](#).

Mae cyfyngiadau cynnyrch mewnwladol crynswth (GDP) – fel mesur o ffyniant economaidd – o ran methu nodi ffactorau sy'n cyfrannu at lesiant unigolion yn cael eu cydnabod yn eang. Mae'r Sefydliad dros Gydweithredu a Datblygu Economaidd wedi llunio fframwaith llesiant ar gyfer mesur perfformiad y tu hwnt i gynnyrch crynswth mewnol [Ffigur 2 \(OECD, 2019, p15\)](#). Mae'r fframwaith yn canolbwyntio ar bobl, gan nodi sut a lle mae'r deilliannau a gwahaniaethu rhwng lles gwrthrychol a goddrychol. Mae'n dangos nad dim ond ffactorau economaidd fydd yn dylanwadu ar lesiant unigolion a chymunedau.

Adlewyrchir y fframwaith yn [nangosyddion llesiant](#) Cymru a [mesurau llesiant](#) y Deyrnas Unedig.

Mae gweddill yr adroddiad yn defnyddio fframwaith yr OECD i ddangos sut mae Brexit a Covid-19 wedi effeithio ar les unigolion a chymunedol yng Nghymru, gan eu cysylltu â [dangosyddion llesiant cenedlaethol Cymru](#) lle bo hynny'n bosibl. Mae ffactorau ansawdd bywyd ac amodau materol yn cael eu hail-fframio fel ysgogwyr lles.

Ffigur 2: Fframwaith mesur llesiant y Sefydliad dros Gydweithredu a Datblygu Economaidd

2. Sut mae Brexit a Covid-19 wedi effeithio ar ffyniant economaidd?

Mae Brexit a Covid-19 yn siociau mawr sydd wedi cyfuno i effeithio'n sylweddol ar holl economi Cymru a'r Deyrnas Unedig ([Ffigur 3](#)) ([Tetlow and Pope, 2020](#)). O ran y pandemig, mae'r effaith negyddol hon oherwydd effaith cyfyngiadau iechyd cyhoeddus llywodraethau Cymru a'r Deyrnas Unedig, gorfod cau rhai sectorau, a newidiadau i ymddygiad pobl oherwydd y pandemig. O ran Brexit, mae'r ansicrwydd economaidd cysylltiedig wedi arwain at grebachiad economaidd sydyn. Bydd y ddau sioc yn effeithio'n sylweddol ar les yn y tymor hir a'r tymor byr trwy eu heffeithiau ar amodau materol ac ansawdd bywyd fel gyrwyr lles, fel y nodwyd yn fframwaith yr OECD.

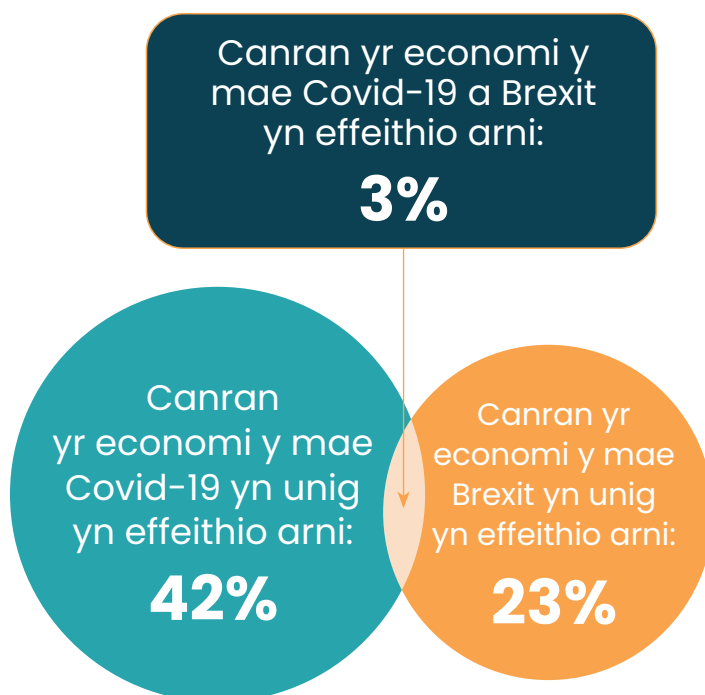
Mae [Ffigur 4](#) yn dangos effaith gyfunol Covid-19 a Brexit ar CMC yng Nghymru a Lloegr. Digwyddodd y gostyngiad chwarterol mwyaf o'i gymharu â'r un chwarter yn y flwyddyn flaenorol yn ail chwarter 2020 (gostyngiad o -19.1% yng Nghymru a -21.7% yn Lloegr, o'i gymharu â'r un chwarter yn 2019). Er bod adferiad cryf yn nhrydydd a (i raddau llai) phedwerydd chwarter 2020 yng Nghymru a Lloegr, roedd y newid canrannol chwarterol o CMC yn dal yn negyddol yn y ddwy wlad. Er bod twf economaidd y Deyrnas Unedig wedi codi 4.8% yn ail chwarter 2021, mae'r data'n awgrymu bod economi gyfan y Deyrnas Unedig 4.4% yn llai nag yn 2020 ([OECD, 2021](#)).³

Mae'r ddwy sioc wedi cael effeithiau negyddol sylweddol ar economi Cymru. Mae ffactorau strwythurol sy'n unigryw i economi Cymru wedi dylanwadu ar y canlyniadau lles penodol a brofwyd yng Nghymru oherwydd Covid-19 a Brexit, a byddan nhw'n cael eu trafod yn yr adrannau canlynol. Bydd y rhain yn cael effaith tymor byr, tymor canolig a thymor hir ar economi Cymru ([Ffigur 5](#)). Er bod maint llawn yr effaith yn dal i fod yn ansicr, maent yn sicr o waethygu'r anghydraddoldebau presennol. Mae'r ffactorau strwythurol hyn yn cynnwys:

- Poblogaeth sy'n heneiddio sydd ag iechyd gwaeth;
- Lefelau is o gyrhaeddiad a sgiliau addysgol na chyfartaledd y Deyrnas Unedig;
- Llai o ganolfannau economaidd mawr sydd â chysylltiadau da â gweddill Cymru neu'r Deyrnas Unedig;
- Dad-ddiwydiannu ar raddfa fawr a symud i ffwrdd o ddiwydiannau traddodiadol; a
- Datganoli cyllidol cyfyngedig ([Johnson and Tilley, 2021](#)).

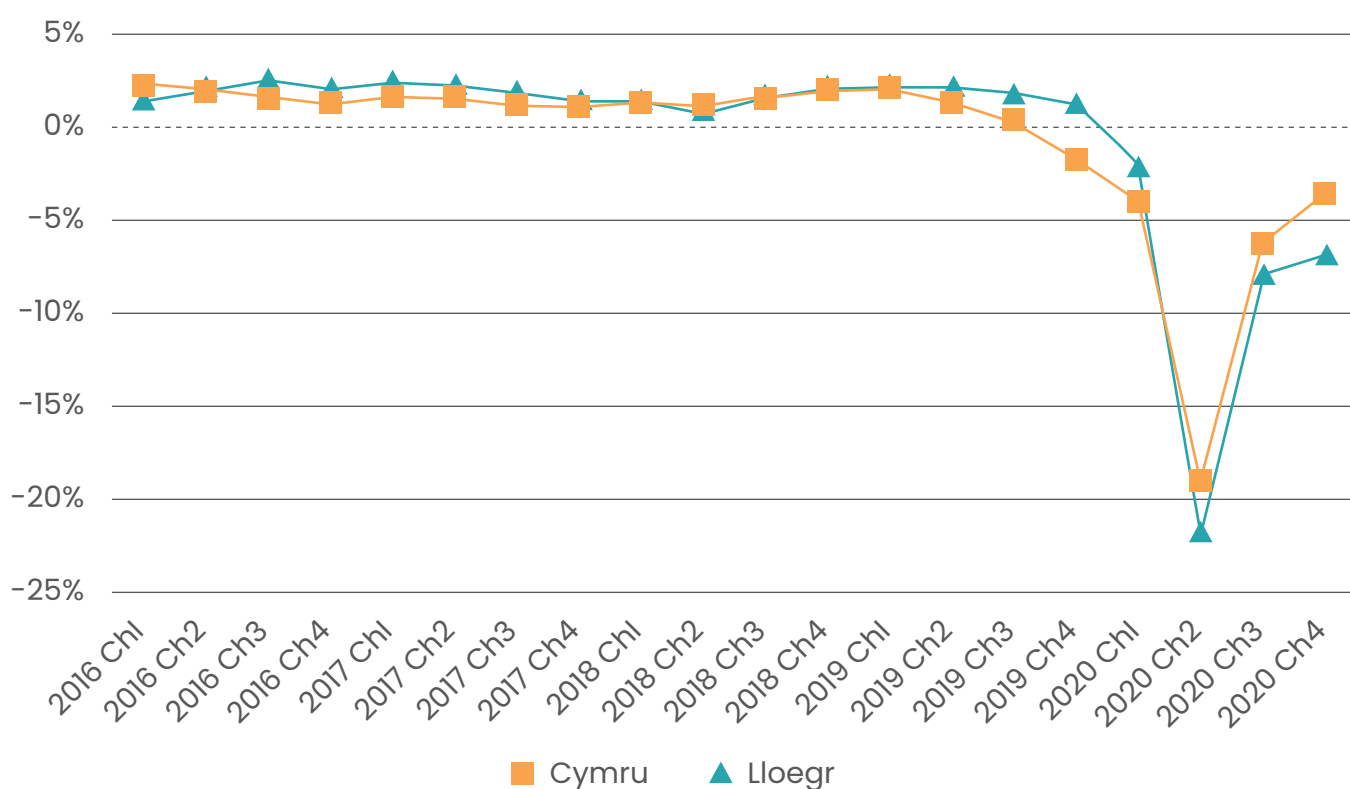
³ Bydd dadansoddiad yn ôl cenedl a rhanbarth y Deyrnas Unedig ar gyfer chwarteri cyntaf 2021 yn cael ei ryddhau ym mis Tachwedd 2021.

Ffigur 3: Effaith Covid-19 a chytundeb masnach rydd Brexit ar economi'r Deyrnas Unedig

Ffynhonnell: Tetlow and Pope (2020)

Ffigur 4: Newid canrannol chwarterol mewn GDP o'r flwyddyn flaenorol ar gyfer Cymru a Lloegr

Ffynhonnell: Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021a)

Sectorau a fydd yn cael eu heffeithio

Mae dirywiad economaidd yn cael effaith wahanol ar wahanol sectorau, yn uniongyrchol ac yn anuniongyrchol. Maent yn gallu bod yn gostus i weithwyr a busnesau, ac felly mae yna oblygiadau o ran llesiant. Mae deall yr effeithiau gwahanol ar sectorau penodol a ble maent wedi eu lleoli yn bwysig ar gyfer dylunio polisïau ar gyfer yr adferiad a pholisïau lleol i gefnogi lles. Mae'r adran hon yn ystyried sut yr effeithiwyd ar sectorau a gweithwyr ac yn tynnu sylw at rai o'r goblygiadau o ran llesiant. Yn dilyn [Johnson et al. \(2020\)](#), sectorau allweddol yw sectorau sydd naill ai'n gwneud cyfraniad sylweddol i economi Cymru trwy bwysigrwydd diwylliannol neu gymunedol; yn gwneud cyfraniad penodol at arloesi; neu sydd â mantais gymharol.

Mae [Ffigur 6](#) yn dangos bod y sectorau sydd fwyaf agored i effaith economaidd negyddol Brexit wedi bod yn llai agored i effaith Covid-19 ([Tetlow and Pope, 2020](#); [De Lyon and Dhingra, 2020](#); [TUC, 2020](#)).

Mae'r sectorau hyn wedi eu crynhoi'n ddaearyddol mewn rhai rhanbarthau o'r Deyrnas Unedig, sy'n golygu bod effeithiau economaidd negyddol ac effaith Covid-19 a Brexit ar lesiant yn wahanol rhwng ac o fewn pedair gwlad y Deyrnas Unedig.

Covid-19

Mae cyfyngiadau iechyd cyhoeddus llywodraethau'r Deyrnas Unedig a Chymru a'r newidiadau yn ymddygiad pobl oherwydd y pandemig Covid-19 wedi cyfrannu'n sylweddol at y crebachiad economaidd yng Nghymru.

Er bod yr effaith wedi bod yn eang ac wedi cael ei theimlo yn y rhan fwyaf o sectorau, mae'r effaith wedi bod yn negyddol iawn ar y sectorau wnaeth orfod cau – y rhai oedd yn methu â gweithredu yn ystod y cyfnodau cloi.⁴ Y rhain yw:

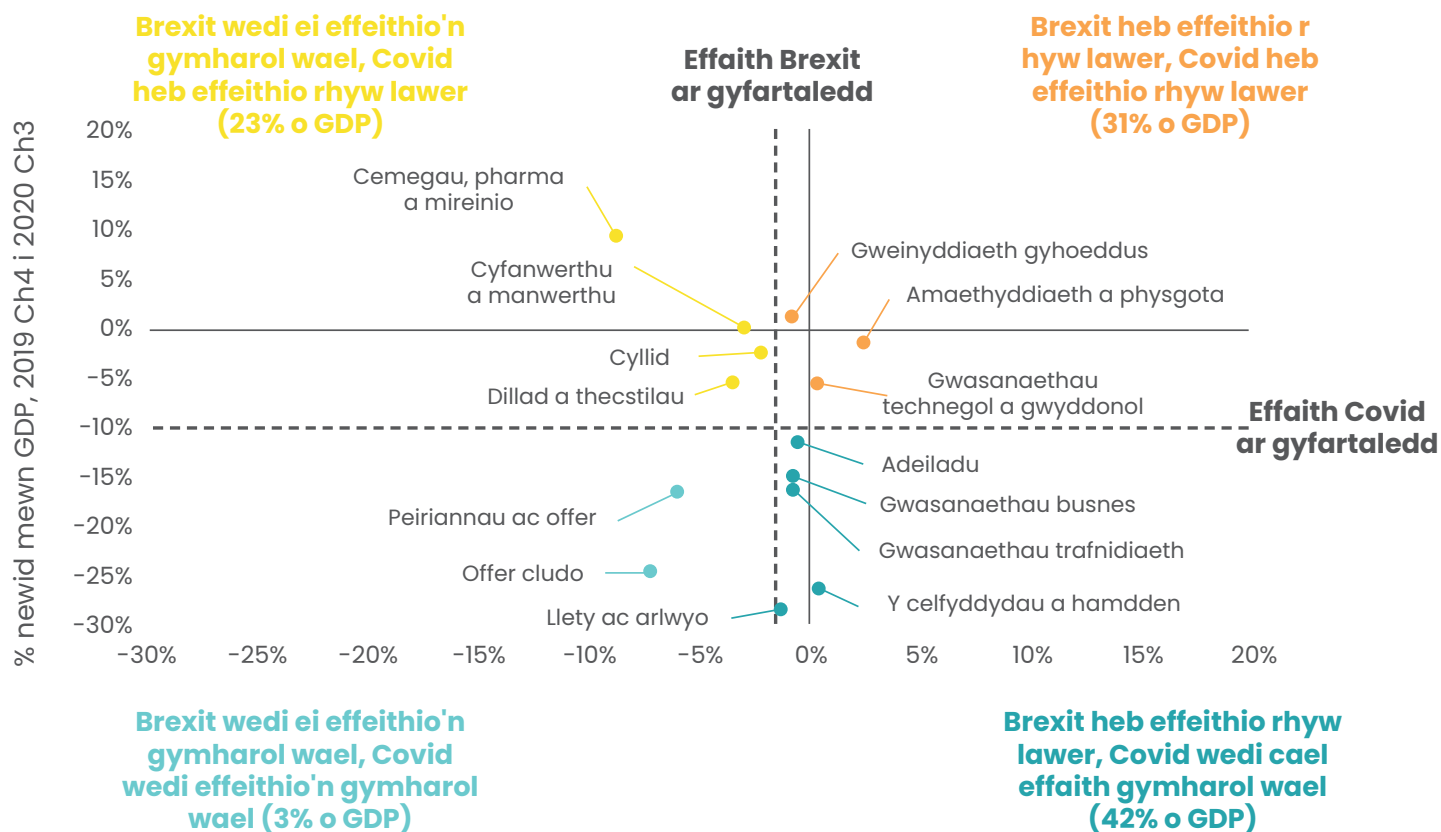
- Manwerthu sydd heb fod yn fwy nac yn fferyllol;
- Cludiant teithwyr;
- Llety a bwyd;
- Teithio;
- Gofal Plant;
- Celfyddydau a hamdden;
- Gofal personol; a
- Gwasanaethau domestig

Ynghyd â galwedigaethau eraill sydd â gallu isel i gael eu cyflawni gartref, nodir mai'r rhain oedd y rhai mwyaf agored i effeithiau economaidd Covid-19 ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021b](#)).

Oherwydd yr effaith anghytbwys hon y mae'r pandemig wedi'i chael ar lefel y sector a dosbarthiad rhanbarthol y sectorau hyn, mae'r argyfwng Covid-19 yn debygol o waethygu llawer o anghydraddoldebau a gwahaniaethau rhanbarthol presennol yng Nghymru, ac felly gael effeithiau gwahanol ar lesiant.

Roedd 16–17% o weithwyr Cymru yn gweithio mewn sectorau wnaeth orfod cau, sy'n uwch na'r Deyrnas Unedig gyfan a Lloegr ([Ffigur 7](#)) ([Rodríguez, 2020](#); [Tilley and Johnson, 2020](#); GW4 Pay Equality Consortium, 2021). Nid yw'n bosibl cymharu cyfran y boblogaeth o oedran gweithio sy'n gweithio mewn sectorau oedd wedi cau ar draws gwahanol ardaloedd yng Nghymru, oherwydd maint a thueddiadau sampl yn y data (GW4 Pay Equality Consortium, 2021 – ar y gweill). Fodd bynnag, mae'n debygol bod cyfran uwch o weithwyr mewn sectorau oedd wedi gorfod cau mewn ardaloedd sy'n fwy dibynnol ar dwristiaeth, a manwerthu a lletygarwch, megis trefi'r arfordirol ([WCPP, 2021](#)). Mae tystiolaeth gynnar yn awgrymu bod y rhain yn fwy amlwg mewn ardaloedd gwledig ([Sefydliad Bevan, 2020](#)).

⁴ Wedi ei ddiffinio yn ôl dosbarthiad codau SIC pedwar digid gan [Joyce a Xu \(2020\)](#).

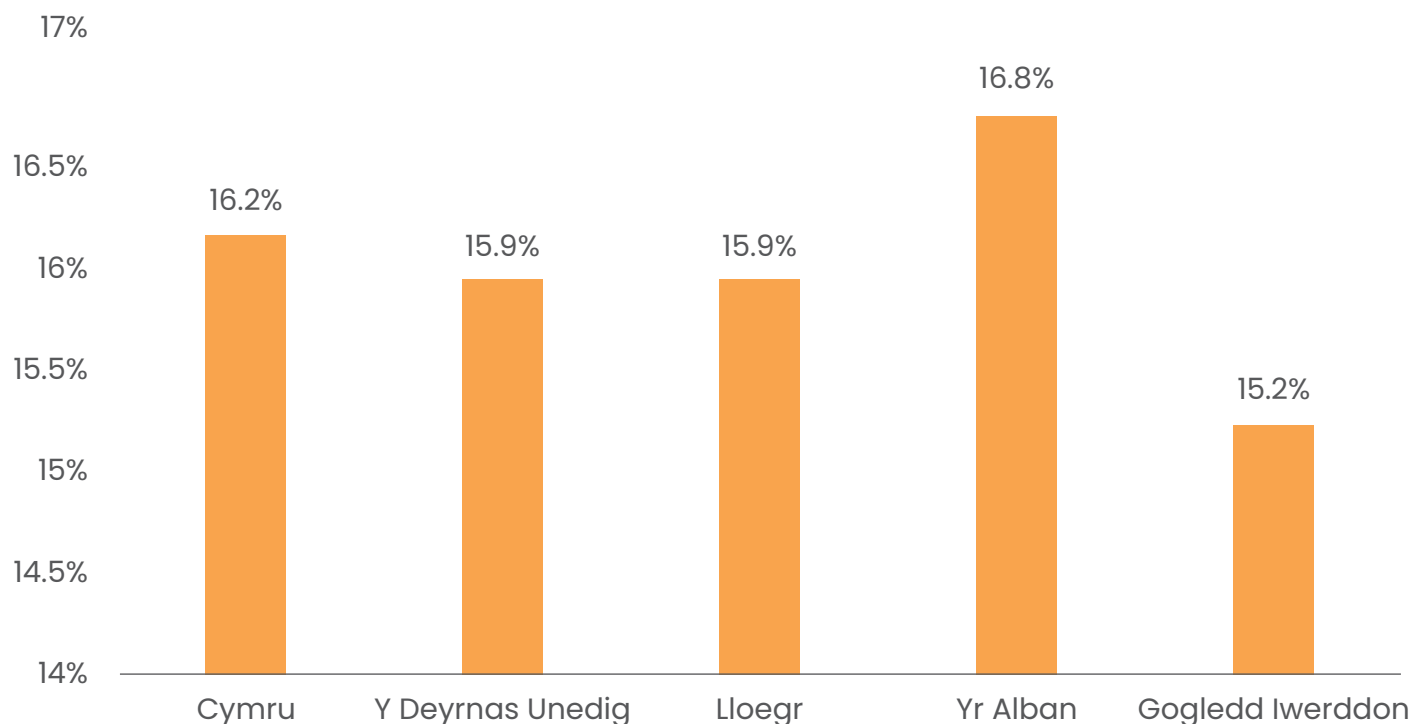
Ffigur 5: Yr effeithiau tymor byr, tymor canolig a thymor hir ar economi Cymru**Ffigur 6: Effaith Covid-19 ar GDP a chytundeb masnach rydd Brexit mewn gwahanol sectorau yn y Deyrnas Unedig**

Mae proffil demograffig gweithwyr mewn sectorau oedd wedi gorfod cau yn wahanol ar draws y Deyrnas Unedig; ond yn gyffredinol, maent yn fwy tebygol o fod yn fenywod ac o dras Bangladeshaid, Pacistanaid a Du Caribiaidd. Mae hyn yn arbennig o wir yng Nghymru, lle roedd dros ddwy ran o bump o'r gweithwyr a gyflogwyd mewn sectorau wnaeth orfod cau cyn y pandemig o dras Bangladeshaid ([Rodríguez, 2020](#)). Roedd y gweithwyr hyn yng Nghymru hefyd yn fwy tebygol o fod ar incwm is, yn fenywod, a thair gwaith yn fwy tebygol o fod o dan 25 oed ([Rodríguez, 2020](#); [GW4 Pay Equality Consortium, 2021](#); [Joyce and Xu, 2020](#); [Adams-Prassl et al., 2020](#)). Yng Nghymru, amcangyfrifwyd bod 61% o weithwyr 16–19 oed, a 33% o'r rhai rhwng 20 a 24 oed yn 2019 yn gweithio yn y sectorau hyn, sy'n uwch na'r grwpiau oedran eraill ([Sefydliad Dysgu a Gwaith, 2020](#)).

Bydd hyn yn cael effaith hirhoedlog ar lesiant, gan fod cyfnodau o ddiweithdra yn effeithio ar ragolygon cyflogaeth a phŵer ennill yn y dyfodol. Mae hyn yn arbennig o wiryn achos gweithwyr iau.

Mae'n debyg bod Covid-19 wedi effeithio'n fwyaf negyddol ar y **sector llety a bwyd** yng Nghymru. Er bod ailagor y sector hwn yn haf 2021 wedi lleddfu effaith y pandemig, nododd 48% o fusnesau yn sector llety'r Deyrnas Unedig ostyngiad o 20% neu fwy mewn elw ar gyfer yr adeg hon o'r flwyddyn ar ddechrau Mehefin 2021 ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021c](#)). Bydd hyn yn effeithio'n sylweddol ar lesiant gweithwyr yn y sector hwn ac ar bobl sy'n byw mewn ardaloedd sy'n ddibynnol ar y sector hwn, a gellir disgwyl i hyn barhau yn y tymor byr i'r tymor canolig.

Ffigur 7: Cyfran o weithwyr y Deyrnas Unedig mewn sectorau cau i lawr fesul cenedl

Ffynhonnell: Consortiwm Cydraddoldeb Cyflog GW4 (2021)⁵

⁵ Mae'r amcangyfrifon yn Ffigur 7 yn wahanol i'r rhai yn y testun oherwydd methodolegau samplu, wedi eu gwaethgu gan faterion samplu a achosir gan y pandemig (gweler [Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2020b](#)).

Dywedir bod busnesau yn ei chael hi'n anodd dod o hyd i weithwyr wrth i'r cyfnod clo ddod i ben, gyda nifer y swyddi gwag yn y Deyrnas Unedig yn ail chwarter 2021 yn uwch na lefelau cyn-bandemig o 9.9%. Tyfodd swyddi gwag gyflymaf yn sector y celfyddydau, adloniant a hamdden (i fyny 330.4% o chwarter cyntaf 2021 a 6.2% o chwarter cyntaf 2020). Roedd gan y sectorau llety a gwasanaeth bwyd y nifer uchaf erioed o swyddi gwag (102,000), lle mae tystiolaeth o brinder staff medrus a gweithwyr yn dod o hyd i waith amgen cyn i'r sector ailagor ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021d](#)). Mae data Cymru ar gyfer chwarter cyntaf 2021 yn awgrymu bod cyfradd y ceisiadau i swyddi gwag yn arbennig o isel yn Sir Benfro a Chaerdydd ([Partington 2021](#)).

Bydd **effeithiau tymor hir** yn deillio'n bennaf o fusnesau hyfyw yn mynd allan o fusnes neu fusnesau newydd ddim yn cychwyn, a gweithwyr yn llai cynhyrchiol oherwydd colli sgiliau ac ymlyniad wrth y farchnad lafur yn ystod y cyfnodau cloi ([Tetlow a Pope, 2021](#)). Mae'n debygol y bydd effeithiau tymor hir y pandemig hefyd yn wahanol rhwng sectorau ac ardaloedd, yn dibynnu ar a fydd y pandemig yn newid patrymau ymddygiad. Er enghraifft, os yw pobl yn dewis parhau i weithio gartref, bydd llai o alw am fusnesau yng nghanol y ddinas ac am deithio ([Carter and Johnson, 2021](#)). I'r gwrthwyneb, gallai'r pandemig hefyd arwain at effeithiau hirdymor cadarnhaol, gan gynnwys galw newydd am gaffis a siopau sy'n agosach at gartrefi pobl (ibid).

Brexit

Yr Undeb Ewropeaidd yw'r partner masnachu rhyngwladol mwyaf gwerthfawr yn economaidd i Gymru a'r Deyrnas Unedig. Mae hyn yn golygu y bydd Brexit yn parhau i gael effaith ddwys ar economi Cymru. Er bod ymdrechion i fodelu'r effaith tymor byr yn cynhyrchu canlyniadau ansicr, mae modelu helaeth o'r effaith tymor canolig tebygol ([Ffigur 6](#)) yn amcangyfrif y bydd hyn wedi ei ganoli mewn rhai sectorau.

Mae dadansoddi effeithiau sectoraidd Brexit yn darparu dealltwriaeth o'r aflonyddwch parhaus a achosir gan rwystrau masnach newydd, yr effeithiau tebygol ar fusnesau, cyflogaeth ac, yn ei dro, ar lesiant.

Y sectorau sy'n cael eu heffeithio fwyaf yw'r rhai sy'n dibynnu ar fewnforio ac allforio i'r Undeb Ewropeaidd, fel y sector amaethyddol a bwyd, a'r sectorau gweithgynhyrchu a dur. Mae'r rhan fwyaf o'r effeithiau hyn yn codi oherwydd oedi ar y ffin, wrth i fasnachwyr addasu i ofynion tollau a rheoliadol newydd ac wrth i systemau TG newydd gael eu hymgorffori. Mae [Tabl 1](#) yn crynhoi effaith Brexit ar y sectorau hyn, yn ogystal â'r sector twristiaeth, oherwydd effaith gyfunol Covid-19 ([Johnson et al., 2020](#)). Bydd Brexit yn effeithio ar lesiant y rhai sy'n gweithio yn y sectorau hyn ac yn yr ardaloedd lle maent wedi eu crynhoi'n ddaearyddol, sy'n peryglu gwaethygu effeithiau negyddol presennol dad-ddiwydiannu ar raddfa fawr.

Bydd economi'r Deyrnas Unedig a lefelau lles hefyd yn cael eu heffeithio'n sylweddol gan y cwymp sydyn yn nifer y gweithwyr tramor – yn enwedig gweithwyr o'r Undeb Ewropeaidd, sy'n cael eu rhwystro'n benodol gan Brexit. Mae'n arwain at alw arbennig o uchel mewn rhai sectorau, yn enwedig gweithgynhyrchu, trafnidiaeth, logisteg a warysau, ac arlwyo a lletygarwch. Yn gyffredinol, mae gan y sectorau hyn gyflogau isel gydag amodau gwael ([Webb et al., 2018](#)). Gallai lleddfu rheolau mewnfudo ar ôl Brexit, ynghyd â buddsoddiad pellach mewn sgiliau a hyfforddiant yn ddomestig, helpu i fynd i'r afael â'r prinder hwn yn y tymor hir. Yn ddiddorol, fodd bynnag, mae data preswyllo yn awgrymu y gallai cyflenwad gweithwyr yng Nghymru fod wedi cynyddu mewn gwirionedd, gan mai dyma'r unig ranbarth yn y Deyrnas Unedig sydd wedi gweld cynnydd yn nifer y preswylwyr a anwyd yn y Deyrnas Unedig (+24,767) a'r rhai a anwyd y tu allan i'r Deyrnas Unedig (+11,161) rhwng trydydd chwarter 2019 a thrydydd chwarter 2020 ([ESCOE, 2021](#)).

Tabl 1: Sectorau allweddol yng Nghymru a deimlodd effaith Brexit⁶

Sector	Cyflogeion	Lleoliad daearyddol
Amaethyddol a bwyd	Amaethyddiaeth: 37,300 o brif ffermwyr a 15,500 o weithwyr Cynhyrchu bwyd a diod: 24,500 o weithwyr	Gogledd a gorllewin Cymru – cynhyrchu defaid De a dwyrain Cymru – llaeth, garddwriaethol a mathau eraill o ffermydd Ardaloedd allforio bwyd môr arfordirol
Cerbydau modur	15,000 o weithwyr	Yn ne Cymru yn bennaf
Lled-ddargludyddion cyfansawdd	1,407 o weithwyr	Yng Nghaerdydd yn bennaf
Seiberddiogelwch	60 Busnes Bach a Chanolig	De Cymru
Nwyddau a gwasanaethau digidol a chreadigol	56,000 o weithwyr	Yn rhanbarth ehangach de Cymru yn bennaf, er bod y sector yn cael ei gynrychioli ledled Cymru (er enghraifft, Y Lolfa yng Ngheredigion)
Gwasanaethau ariannol a busnes proffesiynol	150,000 o weithwyr medrus	Caerdydd yn bennaf, ond rhai cwmnïau llai ledled Cymru
Gweithgynhyrchu	Dros 145,000 o weithwyr medrus	Cymoedd gorllewin Cymru a de Cymru, Sir y Fflint a Wrecsam
Gwyddorau bywyd	11,000 o weithwyr	Caerdydd yn bennaf a rhanbarth ehangach de Cymru
Dur	Yn cyflogi 7000 yn uniongyrchol ac yn cyflogi 10,000–20,000 yn anuniongyrchol	Safleoedd mawr Tata Steel ym Mhort Talbot, Caerdydd, Casnewydd a Wrecsam, a safleoedd llai yn Llanwern a Llanelli
Twristiaeth	170,000 o unigolion. Yn cyflogi 12.7% o gyfanswm gweithlu Cymru	Ledled Cymru, ond effaith benodol ar gymunedau gwledig, gan gynnwys y rhai yng Nghonwy (16.7% o gyfanswm y gweithwyr), Sir Benfro (15.1%), Ceredigion (13.2%), Gwynedd a Phowys. Mae'r cyfleoedd cyflogaeth amgen yn brin

⁶ Gweler Johnson et al. (2020) ar gyfer effeithiau penodol

Crynodeb o'r sectorau mae Covid a Brexit yn effeithio arnynt

- Mae bron i 70% o sectorau'r Deyrnas Unedig wedi cael eu heffeithio gan sioc economaidd negyddol Covid-19 a/neu Brexit.
- Mae Covid-19 wedi cael effaith anghymesur o negyddol mewn sectorau a gaewyd. Mae'n debyg mai'r **sector llety a bwyd** fu'r sector a gaewyd yr effeithiwyd arno'n fwyaf negyddol yng Nghymru. O ran ardaloedd yng Nghymru, mae'n debygol bod cyfran uwch o weithwyr mewn sectorau a gaewyd yn fwy dibynnol ar **dwristiaeth, a manwerthu a lletygarwch**, sy'n fwy tebygol o fod mewn **trefi arfordirol ac ardaloedd gwledig**.
- Ymhlith y sectorau allweddol mae Brexit wedi cael effaith negyddol arnynt mae'r **sectorau amaethyddol a bwyd, modurol, dur a gweithgynhyrchu a thwristiaeth**, sydd wedi eu lleoli ledled Cymru. Mae hefyd wedi arwain at oblygiadau mawr i sectorau sy'n dibynnu ar fewnforion ac allforion, a adlewyrchir yn lefelau'r traffig sy'n dod drwy **ddociau Caergybi, Abergwaun a Phenfro**.
- Yng Nghymru a'r Deyrnas Unedig, mae gweithwyr mewn sectorau a gaewyd yn fwy tebygol o fod yn **fenywod ac o dras Bangladeshaid, Pacistanaid a Du Caribiaid**. Maent hefyd yn fwy tebygol o fod yn **weithwyr incwm is ac o dan 25 oed**.
- Mae effaith gyfunol Covid-19 a Brexit wedi arwain at **brinder gweithwyr** mewn rhai diwydiannau ledled y Deyrnas Unedig ond hefyd **gweithwyr yn methu â dod o hyd i swyddi**.

3. Sut mae Covid-19 a Brexit wedi effeithio ar wahanol agweddau ar lesiant yng Nghymru?

Mae [What Works Wellbeing \(2020a\)](#) wedi nodi nifer o fecanweithiau neu ysgogwyr lle mae Covid-19 a Brexit wedi effeithio ar lesiant unigolion a chymunedol, yn gysylltiedig â'r dirywiad mewn ffyniant economaidd. Mae'r rhain yn ymwneud â fframwaith yr OECD ar gyfer mesur lesiant ([Ffigur 2](#)), [dangosyddion lesiant Cymru](#) a [mesurau lesiant y Deyrnas Unedig](#). Mae data'n dal i gael eu cyhoeddi ond mae'n awgrymu bod merched, pobl hŷn (ddechrau'r pandemig), pobl iau (wedi hynny), rhai carfanau tras leiafrifol, rhai uwch eu haddysg a rhai sy'n rhentu cartrefi o'r farn bod eu lesiant wedi gostwng yn fwy na'r cyfartaledd o achos Covid-19 a Brexit ([What Works Wellbeing, 2021a](#)).

Mae'r adrannau canlynol yn edrych ar y dystiolaeth sy'n gysylltiedig â sut mae Covid-19 a Brexit wedi dylanwadu ar amodau materol (incwm a chyfoeth, swyddi ac enillion, a thai) ac ansawdd bywyd (iechyd, cydbwysedd bywyd-gwaith, addysg a sgiliau, ac ansawdd yr amgylchedd), a sut, yn eu tro, y maent wedi arwain at newidiadau mewn lesiant.

3.1. Amodau materol fel ysgogwyr lesiant

Fel y trafodwyd uchod, mae Covid-19 a Brexit wedi rhoi sioc economaidd negyddol i economi Cymru a fydd yn dylanwadu ar amodau materol. Yn ei dro, bydd newidiadau i'r amodau hyn yn arwain at newidiadau i lesiant unigolion a chymunedau.

Incwm a chyfoeth

Mae data'n awgrymu bod incwm cartrefi ar gyfartaledd wedi cwmpo ym mhob rhanbarth o'r Deyrnas Unedig yn 2020, gyda'r gostyngiadau mwyaf yn ne a Chanolbarth Lloegr, a'r gostyngiadau lleiaf yng ngogledd Lloegr a Chymru ([Davenport et al., 2021](#)). Mae hyn wedi golygu bod tua 12.5 miliwn o bobl yn y Deyrnas Unedig yn waeth eu byd yn ariannol oherwydd cyfuniad o'r pandemig a Brexit ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2020a](#)). (Mae'n bwysig nodi nad yw cyfyngiadau'r data yn ei gwneud hi'n bosibl nodi eu lleoliad daearyddol.) Er mai pobl â lefelau incwm personol isel a chanolig (hyd at £20,000 y flwyddyn) oedd fwyaf tebygol o fod wedi cofnodi gostyngiadau incwm ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2020a](#)), roedd yr unigolion yr effeithiwyd arnynt yn fwyaf negyddol yn ariannol gan bandemig Covid-19 yn fwy tebygol o fod yn unigolion o gymunedau Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig, a rhieni - yn enwedig o'r cymunedau hyn - a nododd eu bod yn gorfod defnyddio eu cynilion ar gyfer pryniannau o ddydd i ddydd.

Er gwaethaf hyn, cynyddodd y gymhareb cynilion gyffredinol (cynilion cartrefi fel cyfran o incwm gwario cartrefi) o 8.9% yn chwarter cyntaf 2020 i 25.9% yn ail chwarter 2020. Er i hyn ostwng i 14.3% yn nhrydydd chwarter 2020, cynyddodd eto i 19.9% yn chwarter cyntaf 2021 ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021e](#)). Fel y dangosir yn [Ffigur 8](#), mae hyn yn cael ei yrru gan gyfran fawr o aelwydydd cyfoethocach sy'n arbed mwy (47% yn y cwintel incwm uchaf, o'i gymharu â 12% yn y cwintel isaf).

Mae hyn yn awgrymu bod y ddau sioc yn debygol o gynyddu anghydraddoldeb economaidd, sy'n gysylltiedig â sawl agwedd sy'n dylanwadu ar anghydraddoldeb llesiant, gan gynnwys disgwyliad oes (gweler y papur briffio ar **lesiant a chydraddoldeb**). Mae data o 2018 yn awgrymu mai Cymru oedd â'r gymhareb cynilion isaf yn y Deyrnas Unedig, gydag [Arolwg Cenedlaethol Cymru 2019-20](#) yn nodi bod y ganran uchaf o bobl sy'n byw mewn cartrefi gydag amddifadedd materol (ar gyfer dangosydd cenedlaethol Cymru 19) ym Mlaenau Gwent a Merthyr Tudful.

Mae'n ymddangos nad yw'r pandemig wedi effeithio ar ddyled cyfartalog cartrefi, gyda chyfanswm dyledion cartrefi yn y Deyrnas Unedig yn cynyddu ar gyfradd flynyddol o 3.6% ym mis Mawrth 2020 a 3.4% ym mis Mai 2021. Mae hyn o fewn ystod y gyfradd twf flynyddol gyfartalog mewn dyled yn y 2010au ([Francis-Devine, 2021](#)). Fodd bynnag, mae tystiolaeth yn awgrymu bod cartrefi ar incwm is a theuluoedd ar Gredyd Cynhwysol a Chredyd Treth Plant wedi profi cynnydd mewn lefelau dyled ([Sefydliad Joseph Rowntree, 2020](#)). Mae hyn, ar y cyd â llai o gynilion, yn debygol o arwain at anghydraddoldeb. Ymhlith y grwpiau eraill sydd fwyaf tebygol o fod wedi mynd i fwy o ddyled ers dechrau'r pandemig yw rhentwyr, pobl o grwpiau lleiafrifoedd ethnig, rhieni a gofalwyr, pobl anabl, unigolion sy'n gwarchod, a phobl ifanc.

Swyddi ac enillion

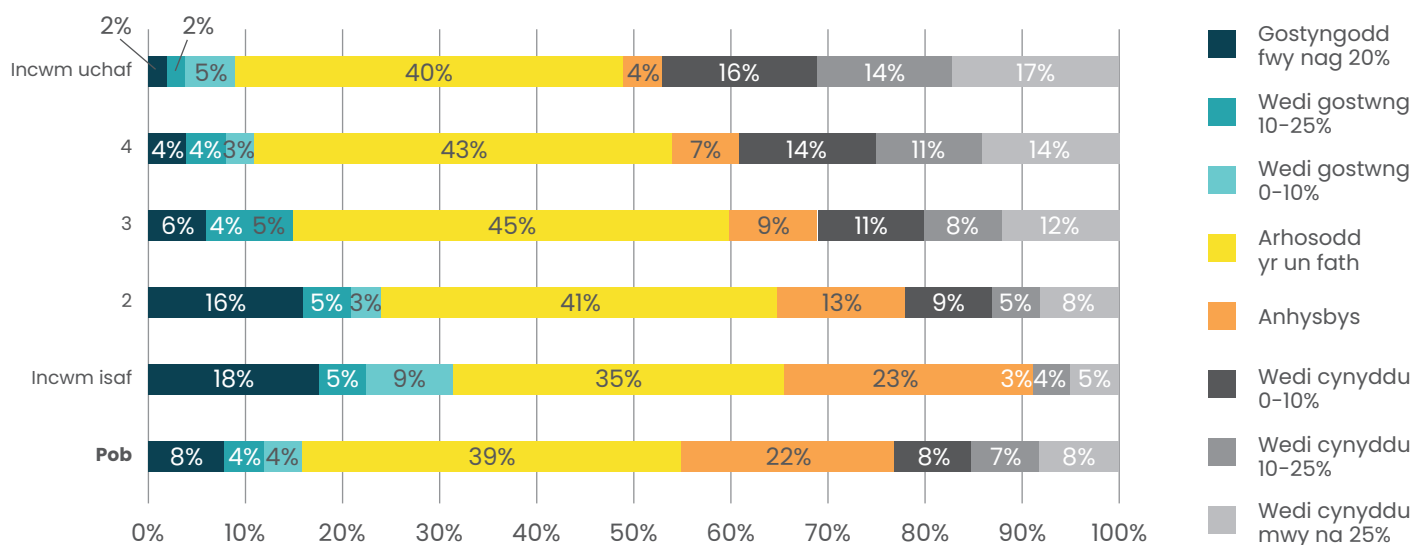
Swyddi yw un o'r ysgogwyr pwysicaf o lesiant unigolion a dyma'r 21^{ain} a'r 22^{ain} [dangosydd cenedlaethol yng Nghymru o ran llesiant](#). Mae cyflogaeth yn cael effaith gadarnhaol sylweddol ar lesiant, tra bod diweithdra yn lleihau llesiant i raddau llawer mwy na dim ond colli incwm. Mae diweithdra yn gysylltiedig ag ymdeimlad is o bwrpas, llai o foddhad mewn bywyd a mwy o orbryder. Yn gyffredinol, mae'r gostyngiad mewn llesiant yn fwy ymhlith dynion a phobl ifanc ac mae'n cynyddu po hiraf y bydd unigolyn yn ddi-waith.

Mae tystiolaeth hefyd yn awgrymu bod diweithdra yn lleihau llesiant gŵr/gwraig yr unigolyn sy'n ddi-waith, yn enwedig y gwragedd ([What Works Wellbeing, 2017a](#)).

Mae ffigurau diweithdra wedi dechrau adlewyrchu effeithiau Covid-19 a Brexit gyda'i gilydd. Mae data ar gyfer ail chwarter 2021 yn awgrymu bod y gyfradd ddiweithdra yng Nghymru yn 4.1%, sy'n is na chyfartaledd y Deyrnas Unedig sy'n 4.7%. Yn ystod y pandemig, mae'r gyfradd ddiweithdra ymhlith menywod yng Nghymru wedi bod yn is na'r gyfradd ddiweithdra ar gyfer dynion yn gyffredinol. Yn chwarter cyntaf 2021, roedd y gyfradd ddiweithdra ymhlith dynion ar ei uchaf ers trydydd chwarter 2016 ([Ffigur 9](#)), tra bod y gyfradd ddiweithdra ymhlith menywod ar ei lefel isaf erioed. Mae'n ymddangos bod hyn yn mynd yn groes i'r dystiolaeth gynnar fod y pandemig yn effeithio'n fwy negyddol ar fenywod ([Pwyllgor Menywod a Chydraddoldeb, 2021](#)). Adeg ysgrifennu'r papur hwn nid yw'n glir pam, ond un rheswm sy'n cael ei gynnig yw fod menywod wedi cymryd swyddi dros dro, megis ar y rhaglen Profi ac Orlhain yn ystod y pandemig, neu wedi gadael y llafurlu'n llwyr. Mae ffigurau ar gyfer ail chwarter 2021 yn awgrymu bod y darlun wedi dychwelyd i batrymau cyn y pandemig. Ar y llaw arall, mae'r nifer heb ei addasu o hawlwy'r yng Nghymru – sef y rhai sy'n hawlio'r Lwfans Ceisio Gwaith neu Gredyd Cynhwysol ac yn 'chwilio am waith' ar y pryd – yn dangos cynnydd o 97% o fis Mawrth 2020 (60,375) i fis Awst 2020 (118,905).⁷ Yn ôl rhyw, roedd nifer yr hawlwy'r a oedd yn ddynion wedi cynyddu 100% a menywod 93% yn ystod yr un cyfnod, a oedd yn uwch na'r lefelau a welwyd adeg argyfwng ariannol 2008. Er y gall hyn awgrymu sut gallai ffigurau diweithdra newid, mae'n chwyddo'r ffigurau diweithdra oherwydd ei fod yn cynnwys y rhai sy'n dal i weithio, ar ffyrlo neu sy'n derbyn grantiau eraill ([Rodríguez et al., 2020](#); [Brewer et al., 2020](#)).

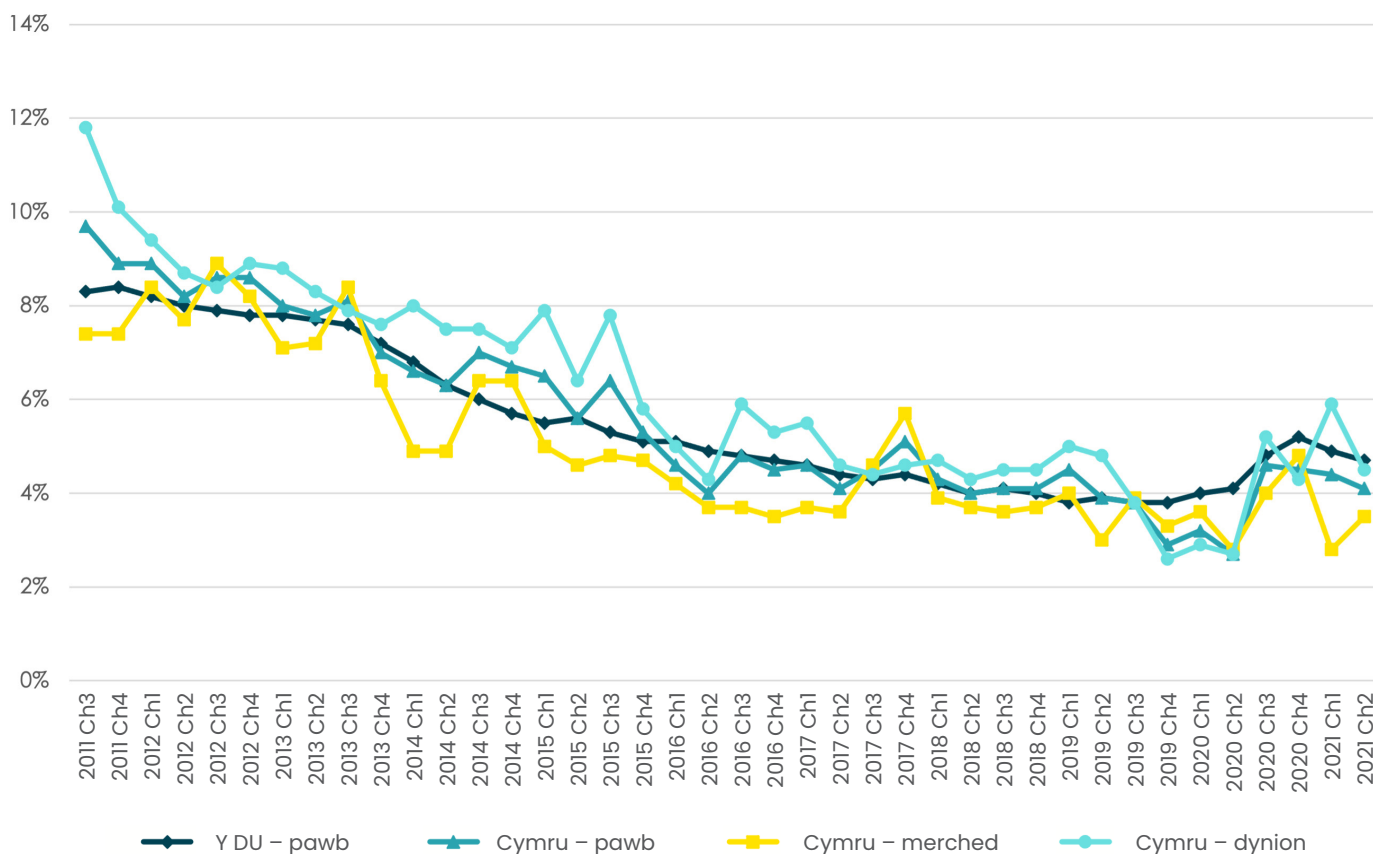
⁷ Bu gostyngiad yn nifer yr hawlwy'r ers Awst 2020, i 93,715 ym mis Gorffennaf 2021.

Ffigur 8: Newidiadau yn arbedion unigolion dros yr argyfwng, yn y Deyrnas Unedig, yn ôl cwintel incwm, 3–8 Mehefin 2021

Ffynhonnell: [Resolution Foundation \(2021a\)](#)

Ffigur 9: Cyfradd diweithdra yn y Deyrnas Unedig, Cymru ac yn ôl rhyw

Ffynhonnell: Arolwg o'r Llafur

Er gwaethaf hyn, ni fydd effaith lawn y digwyddiadau hyn ar y gyfradd ddiweithdra yng Nghymru yn cael ei theimlo'n llawn nes bydd y cynllun ffyrlo – sef y cynllun Cadw Swyddi drwy gyfnod y Coronafeirws – wedi dod i ben.

Ar ddechrau'r pandemig, cafodd 30.6% o weithwyr yng Nghymru eu rhoi ar ffyrlo. Roedd hyn yn gyfran is nag yn yr Alban, Gogledd Iwerddon a Lloegr. Er bod y gyfran hon wedi gostwng wrth i'r mesurau gael eu llacio, amcangyfrifwyd bod cyfradd derbyn y cynllun ffyrlo (wedi ei gyfrifo fel canran y swyddi ar ffyrlo) yn 6% yng Nghymru hyd at ganol mis Gorffennaf 2021, sydd eto'n is na'r ffigur ar gyfer y Deyrnas Unedig sy'n 8%. Mae amrywiadau hefyd yn ôl lefel awdurdod lleol: Mae'r gyfradd uchaf (sef 7%) yng Nghonwy (yn enwedig etholaethau Aberconwy) a Sir y Fflint. Mae'r cyfraddau isaf yng Nghaerdydd a'r Cymoedd ac Abertawe, sy'n 4–7% ([Llywodraeth y Deyrnas Unedig, 2021](#)). Mae'n debyg bod cyfradd uwch yn awgrymu cyfran uwch o weithwyr mewn sectorau sydd wedi gorfod cau. Drwy gydol y pandemig, roedd cyfran y gweithwyr ar ffyrlo yn sylweddol uwch mewn awdurdodau lleol gwledig sy'n dibynnu fwyaf ar y sectorau twristiaeth a lletygarwch a lle'r oedd canran uwch o fusnesau gweithredol ar gau dros dro ([Sefydliad Bevan, 2020](#)).

Mae gwaith ymchwil wedi dechrau rhoi sylw effeithiau effaith y cynllun ffyrlo ar y ddau ryw. Ar ddechrau'r pandemig, ar draws pob rhanbarth o'r Deyrnas Unedig roedd ychydig mwy o weithwyr benywaidd ar ffyrlo; ond erbyn diwedd mis Mehefin 2021 roedd ychydig yn fwy o ddynion ar ffyrlo (53.2% o weithwyr ar ffyrlo) ar draws pob rhanbarth ac yng Nghymru. Mae hyn yn adlewyrchu gostyngiadau yn nifer y swyddi ar ffyrlo mewn sectorau fel llety a bwyd, fel yr adlewyrchir yn y ffigurau gwaith diweddar. O ystyried sut mae oedran, hil, rhyw a statws teuluol yn rhyngweithio, roedd y bwlch ffyrlo rhwng y rhywiau yn uwch ar gyfer menywod iau a menywod Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig ([Grŵp Cyllideb Menywod, 2020](#)), yn ogystal ag ar gyfer rhieni yn gyffredinol, a rhieni sengl a benywaidd yn arbennig ([Pwyllgor Menywod a Chydraddoldeb, 2021](#); [Clery et al., 2021](#)).

Bydd dadansoddiad o'r adroddiadau ar y bwlch cyflog rhwng y rhywiau yn 2021 – a oedd i fod i gael ei gyhoeddi ar 5 Hydref 2021 – yn rhoi golwg fanylach o effaith rhyw y cynllun ffyrlo, gan fod yn rhaid cynnwys gweithwyr ar ffyrlo.

Effeithiau ar lesiant

Mae tystiolaeth wedi dechrau ei gwneud yn bosibl cysylltu'r newidiadau hyn yn y farchnad lafur â lefelau llesiant: mae newidiadau i incwm yn gallu arwain at newidiadau i ymdeimlad unigolyn o bwrpas ac ystyr, rhyngweithio cymdeithasol ac arferion beunyddiol. Yn dilyn cyfnod o grebachu economaidd parhaus, cynyddodd y bwlch llesiant rhwng y cyflogedig a'r di-waith yn ystod 2020. Gallai hyn fod oherwydd lles isel pobl yn dod yn ddi-waith yn ystod y cyfnod hwn a / neu ddirywiad yn lles pobl oedd eisoes yn ddi-waith ([What Works Wellbeing, 2021b](#)), ac sy'n debygol o gael effaith andwyol ar unigolion ac ar berfformiad economaidd dros y tymor canolig a'r tymor hir.

Mae effaith ffyrlo ar lesiant yn wahanol i bob unigolyn. Canfuwyd ei fod yn codi lles rhieni, yn enwedig menywod, a allai fod wedi bod yn jyglo addysg gartref a gwaith, ond yn gostwng lles y rhai ar yr incwm isaf, a allai fod wedi cael eu hunain ar 'ymyl clogwyn' o ansicrwydd yn ariannol ac yn eu swydd ([Hardoon, 2021](#); [Mind, 2020](#)). Ar ddechrau'r pandemig, roedd y cynllun ffyrlo hefyd yn diogelu ieuchyd meddwl pobl rhag y dirywiad a fyddai wedi dod o ganlyniad i ddiweithdra ([Hardoon, 2021](#)). Ar ben hynny, roedd dros hanner y gweithwyr ar ffyrlo llawn ym mis Mai 2021 yn 45 oed neu'n hŷn, a fydd, heb os, yn effeithio ar eu lles wrth iddynt dreulio mwy o amser o'r gwaith ac ennill llai pan fyddant yn dychwelyd ([Resolution Foundation, 2021b](#)).

Amodau materol fel ysgogwyr llesiant

- **Mae Brexit a Covid-19 wedi cael effeithiau negyddol sylweddol ar incwm, cyfoeth, swyddi ac enillion, sydd yn eu tro wedi gostwng lefelau llesiant.**
- **Mae anghydraddoldeb economaidd yn debygol o gynyddu** ledled y Deyrnas Unedig. Mae hyn oherwydd cwympiadau mwy yn incwm cartrefi aelwydydd incwm isel a chanolig; Cymunedau du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig; a rhieni – yn enwedig o'r cymunedau hyn; a lefelau cynyddol o ddyled ar gyfer cartrefi incwm is.
- **Cynyddodd ffigurau diweithdra yn ystod 2020**, yn sylweddol ar gyfer dynion yng Nghymru tua diwedd 2020 a dechrau 2021; i'r gwrthwyneb (ac yn annisgwyl), mae'r data diweddaraf yn dangos bod lefelau diweithdra menywod wedi gostwng, er bod data ar gyfer ail chwarter 2021 yn awgrymu dychwelyd i batrymau cyn-bandemig. Fodd bynnag, ni fydd effeithiau pandemig Covid-19 a Brexit yn cael eu hadlewyrchu nes bydd y cynllun ffyrlo yn dod i ben.
- **Cafodd cyfran is o weithwyr eu rhoi ar ffyrlo yng Nghymru nag yng nghaneddloedd eraill y Deyrnas Unedig, er bod hyn yn amrywio o ardal i ardal.** Gwelwyd cyfrannau uwch o weithwyr ar ffyrlo mewn ardaloedd gwledig a threfi arfordirol a oedd yn dibynnu fwyaf ar y sectorau twristiaeth a lletygarwch – yn enwedig menywod, gweithwyr iau a rhieni. Wrth i'r economi a'r gymdeithas ailagor, mae dynion yn cael eu rhoi ar ffyrlo ar gyfradd uwch ac mae ganddynt gyfradd ddiweithdra uwch.
- **Mae'n ymddangos bod y farchnad lafur yn gwella**, er bod gan rai sectorau gyflenwad llafur cyfyngedig. Roedd gweithwyr ifanc yn fwy tebygol o fod allan o waith yn ystod y cyfnod clo. Effeithiwyd yn fwy ar weithwyr hŷn i ddechrau, ond maent yn cymryd mwy o amser i ddychwelyd i'r gwaith.
- **Cynyddodd y bwlch llesiant rhwng y cyflogedig a'r di-waith** yn ystod 2020 a gwelwyd dirywiad bach yn llesiant y rhai a gafodd eu rhoi ar ffyrlo.

3.2. Mesurau ansawdd bywyd fel ysgogwyr llesiant

Mae mesurau ansawdd bywyd yn mesur lles yn gyfannol, sy'n bwysig wrth ystyried effeithiau Covid-19 a Brexit ar draws gwahanol grwpiau a'u heffaith ar anghydraddoldeb (gweler y papur briffio **[llesiant a chydraddoldeb](#)**). Mae Covid-19 a Brexit wedi effeithio ar lawer o agweddau ar fesurau ansawdd bywyd ar lefel unigol a chymunedol, sydd wedi'u cynnwys yn fframwaith yr OECD (gweler [Ffigur 2](#)). Mae'r mesurau hyn felly wedi sbarduno newidiadau o ran lles.

Iechyd

Iechyd corfforol a meddyliol yw'r ffactorau mwyaf sy'n dylanwadu ar les unigolyn, ac mae gan iechyd gwael hunan-gofnodedig gysylltiad cryf â'r lles unigol isaf. Mae'r pandemig, a Brexit yn anuniongyrchol, wedi cael effeithiau negyddol sylweddol ar iechyd corfforol a meddyliol y boblogaeth, gan waethygu'r anghydraddoldebau iechyd presennol ([What Works Wellbeing, 2020b](#)). Gellir disgwyl i'r bwlch cynyddol rhwng profiad pobl o iechyd gynyddu anghydraddoldebau o ran lles, ac mae gorgyffwrdd mewn proffiliau risg unigol yn debygol o waethygu'r anghydraddoldebau presennol. Mae hyn yn arbennig o bwysig yng Nghymru, o ystyried iechyd gwaeth y boblogaeth ar gyfartaledd o'i gymharu â'r Deyrnas Unedig.

Iechyd Corfforol

Mae iechyd corfforol cymharol wael poblogaeth Cymru yn debygol o fod wedi gwaethygu oherwydd effeithiau uniongyrchol ac anuniongyrchol y pandemig. Yn uniongyrchol, mae dynion, pobl hŷn a phobl â chyflyrau iechyd tymor hir yn fwy tebygol o ddioddef salwch difrifol a marwolaeth oherwydd Covid-19. Fodd bynnag, dylai'r dadansoddiad ganolbwyntio ar groestoriad anghydraddoldebau ac ystyried ethnigrwydd, rhyw a safle economaidd-gymdeithasol.

Gan ystyried hyn trwy reoli gwahaniaethau mewn amddifadedd rhyw, oedran ac ardal, gwelir bod pobl o ethnigrwydd sydd ddim yn wyn o leiaf ddwywaith yn fwy tebygol o farw o Covid-19 ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2020b](#)). Oherwydd dosbarthiad daearyddol y grwpiau economaidd-gymdeithasol hyn, mae marwolaethau o Covid-19 wedi eu crynhoi yn ddaearyddol yn rhanbarth De Cymru a Gogledd Ddwyrain Cymru.

Mae 'Covid Hir' - y term a ddefnyddir i ddisgrifio symptomau parhaus sy'n datblygu ar ôl i berson gontractio Covid-19 - hefyd wedi cael effaith negyddol ar iechyd a lles poblogaeth Cymru. Mae amcangyfrifon yn awgrymu bod 2–10% o'r bobl a brofodd yn bositif yn y gymuned a dros 70% o'r bobl a aeth i'r ysbyty yn debygol o brofi symptomau Covid Hir. Mae astudiaethau'n dangos, er bod menywod yn fwy tebygol o ddatblygu symptomau, mae Covid Hir yn debygol o gymhlethu'r anghydraddoldebau presennol yn yr un modd ag y mae Covid-19 wedi ei wneud ([Llywodraeth Cymru, 2021a](#); [Ayoubkhani et al., 2021](#)). At hynny, mae data'r Swyddfa Ystadegau Gwladol yn dangos bod gan gyfran uwch o athrawon a staff y GIG y cyflwr o'i gymharu â galwedigaethau eraill. Bydd gan hyn oblygiadau tymor hir i'r gwasanaeth iechyd a phroffesiynau addysgu wrth i'r wlad barhau i ddod allan o'r pandemig ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021f](#)).

Ar wahân i'r effeithiau negyddol uniongyrchol hyn ar iechyd corfforol poblogaeth Cymru, bu effeithiau anuniongyrchol hefyd. Gallai'r rhai gynnwys llai o gymryd rhan mewn gweithgareddau corfforol a mwy o yfed alcohol yn ystod y pandemig, yn enwedig yn ystod cyfnodau clo. Dangosodd arolwg a gynhaliwyd yng Nghymru fod 47% o ymatebwyr yn teimlo bod eu ffitrwydd corfforol wedi dirywio dros y 12 mis diwethaf, a nododd 40% eu bod wedi rhoi pwysau ymlaen ([Iechyd Cyhoeddus Cymru, 2021](#)).

Mae'n bosib y bydd effeithiau uniongyrchol ac anuniongyrchol Covid-19 ar iechyd yn cynyddu'r anghydraddoldebau iechyd, gan fod llai o weithgaredd corfforol a mwy o alcohol yn gysylltiedig â thueddiad rhywun i gael Covid-19, ac mae iechyd meddwl gwaeth yn fwy tebygol o gael ei weld yn y rhai sy'n cael eu heffeithio fwyaf gan y feirws ([Potter et al., 2020](#), [Social Market Foundation, 2021](#)). Mae hyn yn bryder arbennig i rai grwpiau, gan gynnwys pobl ifanc, pobl o aelwydydd trefol incwm isel a grwpiau Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig, sy'n fwy tebygol o fyw mewn cartrefi gorlawn ac amgylcheddau o ansawdd gwael, ac o beidio cael mynediad at fannau gwyrdd ([What Works Wellbeing, 2020c](#)). Ar nodyn cadarnhaol, er gwaethaf y pryder am effeithiau ansicrwydd bwyd ar blant â rhieni ar incwm isel, dywedir bod plant yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru yn bwyta mwy o ffrwythau a llai o fwyd tecawê na chyn y pandemig ([HAPPEN, 2020](#)).

Mae'r dystiolaeth hefyd yn dangos bod unigolion yn cyrchu gwasanaethau iechyd 20% yn llai aml nag y byddent fel arfer yn ystod y galw brig am wasanaethau iechyd. Roedd y gostyngiad hwn mewn mynediad oherwydd y pandemig ar ei fwyaf ymhlith cleifion â diabetes, clefyd y galon a salwch iechyd meddwl, ac mae hefyd yn cael ei adlewyrchu mewn gostyngiadau mewn diagnosis o ganser a llawdriniaethau ar y galon ([What Works Wellbeing, 2020d](#)). Mae hyn yn debygol o fod â goblygiadau tymor hir ledled Cymru, gan gynyddu ymhellach yr anghydraddoldebau iechyd presennol, ac yn ei dro, lleihau lles.

Mae Brexit yn debygol o waethygu effeithiau Covid-19 ar iechyd, gan fod pryder y gallai arwain at gyfyngiadau staffio yn y sectorau iechyd a gofal cymdeithasol, llai o fynediad at feddyginiaeth a dyfeisiau meddygol, a dryswch o ran deddfwriaeth. Gyda'i gilydd, rhagwelir y bydd y rhain yn cynyddu cost y GIG yn y Deyrnas Unedig £7.5 biliwn y flwyddyn ([Fahy et al., 2017](#); [Iechyd Cyhoeddus Cymru, 2019](#)).

Iechyd meddwl

Mae tystiolaeth gref yn nodi bod iechyd meddwl poblogaeth Cymru wedi gwaethygu ers dechrau'r pandemig, gyda mwy yn dioddef o iselder, gorbryder, ac unigrwydd ac arwahanrwydd cymdeithasol ([Green et al., 2020](#); [Iechyd Cyhoeddus Cymru, 2021](#)). Mae Cymru yn debygol o brofi cynnydd tebyg yng nghyfran ei phoblogaeth sydd angen cymorth iechyd meddwl newydd neu ychwanegol fel y Deyrnas Unedig gyfan, lle rhagwelir y bydd yn cynyddu hyd at 20% o'r boblogaeth - rhagwelir y bydd 1.5 miliwn o'r rhain yn cynyddu plant neu bobl ifanc o dan 18 oed ([O'Shea, 2020](#)).

I ategu'r data coll ar lesiant meddyliol yn Arolwg Cenedlaethol 2019-20 ar gyfer Cymru, mae [Gray et al. \(2020\)](#) wedi casglu data ar ddechrau'r pandemig. Gan ddefnyddio'r un mesur, gwelsant fod llesiant meddyliol ledled Cymru wedi gostwng yn ddramatig ledled Cymru oherwydd Covid-19. Roedd hyn yn arbennig o wir ymhlith pobl ifanc, menywod a'r rhai mewn ardaloedd difreintiedig.

Mae'r pandemig hefyd wedi cael effaith ddifrifol ar lesiant oherwydd bod natur perthnasoedd wedi newid yn ogystal â dulliau o ymgysylltu â phobl eraill. Pobl ifanc, pobl sy'n byw ar eu pen eu hunain, pobl ar incwm isel, pobl ddi-waith, a phobl â chyflwr iechyd meddwl sydd fwyaf mewn risg o fod yn unig ([Bu et al., 2020](#); [Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2020](#)). Mae profiad pobl o unigrwydd wedi cynyddu, yn enwedig i'r rhai oedd eisoes yn teimlo'n unig. Gall hyn fod yn bryder arbennig yn Nhorfaen a Chonwy, sydd â'r ganran uchaf o bobl yn teimlo'n unig yn ôl data 2019 [dangosyddion cenedlaethol Cymru ar gyfer llesiant](#).

Mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod rhai grwpiau mewn mwy o berygl o brofi anawsterau iechyd meddwl oherwydd y pandemig, a gallai hyn wneud yr anghydraddoldebau presennol yn waeth. Sef:

- **Gweithwyr allweddol**, sy'n fwyaf tebygol o brofi gorbryder neu ofid ([Green et al., 2020](#));
- **Unigolion yr effeithiwyd arnynt yn ariannol**, sy'n dangos lefelau uwch o orbryder, teimladau sy'n dangos nad dydynt yn ymdopi'n dda a meddwl am ladd eu hunain ([Sefydliad Iechyd Meddwl, 2020](#));
- **Pobl ifanc**, sy'n fwy tebygol nag oedolion o fod wedi profi iechyd meddwl gwael yn ystod y cyfnodau clo. Mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod pobl ifanc a phlant yn mynd yn fwy unig - dywedodd 72% o bobl ifanc yn y Deyrnas Unedig fod unigrwydd wedi gwaethygu eu hiechyd meddwl ([Mind, 2020](#));
- **Unigolion sydd mewn fwy o berygl o Covid-19**, gan gynnwys pobl dros 70 oed, y rhai â chyflwr iechyd sy'n bodoli eisoes, pobl o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig a phobl sy'n byw mewn tldi, yn ogystal â'r plant sy'n byw ar yr aelwydydd hyn, a ddywedodd eu bod yn teimlo'n fwy gofidus ([What Works Wellbeing, 2020b](#));
- **Pobl a oedd â phroblemau iechyd meddwl cyn y pandemig**, a ddioddefodd fwyaf gyda'u hiechyd meddwl yn gyffredinol yn ystod y pandemig. Mae'r unigolion hyn yn tueddu i fod yn fenywod ifanc ([Banks a Xu, 2020](#)). Gall hyn fod yn bryder penodol i ardaloedd lleol a sgoriodd yn isel o ran llesiant meddyliol yn [Arolwg Cenedlaethol Cymru 2018-19](#). Ymhlith yr ardaloedd hyn mae Blaenau Gwent, Torfaen a Sir Benfro, yn ogystal â Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda a Chastell-nedd Port Talbot, a gafodd sgôr gymedrig llesiant iechyd meddwl isel yn 2016 yn y [dangosyddion cenedlaethol Cymru ar gyfer llesiant](#).

Ar y llaw arall, mae rhai grwpiau wedi gweld effaith gadarnhaol ar eu hiechyd meddwl yn ystod pandemig Covid-19, gan gynnwys labrwyd sy'n gwneud gwaith llaw, pobl sydd wedi eu tangyflogi (yn enwedig dynion) ac i ryw raddau dynion 65 oed a hŷn ([Foa et al., 2020](#); [Banks a Xu, 2020](#)). Mae rhywfaint o dystiolaeth hefyd sy'n awgrymu bod lefelau gorbryder yn y Deyrnas Unedig wedi dechrau gostwng yn ddiweddar wrth i bobl addasu i'r 'normal newydd' ac wrth i'r cyfyngiadau gael eu llacio ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021g](#)).

Cydbwysedd bywyd-gwaith: gweithio o bell

Fel y trafodwyd yn flaenorol, mae bod mewn cyflogaeth yn cael effaith hynod gadarnhaol ar lesiant, yn enwedig os yw'n darparu ymdeimlad o bwrpas, diogelwch, ymreolaeth a lle mae perthnasoedd a sgiliau'n cael eu meithrin a'u datblygu ([What Works Wellbeing, 2017a](#); [2017b](#)). Fodd bynnag, oherwydd cyfyngiadau cysylltiedig â Covid-19 sy'n mynnu bod pobl yn gweithio gartref os yn bosibl, mae swyddi y mwyafrif helaeth o bobl yng Nghymru wedi newid. Mae hyn yn effeithio ar lesiant - yn gadarnhaol a negyddol.

Y ffactor allweddol sy'n gysylltiedig â'r pandemig yn hyn o beth yw'r newid pellgyrhaeddol i weithio o bell. Roedd cyfran y bobl sy'n gweithio o bell wedi cynyddu'n fwy nag erioed o'r blaen, gyda data'r Deyrnas Unedig yn awgrymu bod 46.6% o bobl mewn cyflogaeth wedi gweithio gartref ym mis Ebrill 2020 - gydag 86.0% yn gwneud hynny o ganlyniad i'r pandemig - o'i gymharu ag ychydig dros 5% yn 2019 ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2020d](#)). Mae'r gyfran hon yn is yng Nghymru nag yng ngweddill y Deyrnas Unedig ([Ffigur 10](#)), gyda 56% o weithwyr Cymru yn methu â gweithio gartref. Mae'n bosibl mai'r rheswm dros hyn yn rhannol yw bod lefelau cyflog yn is yng Nghymru, gan fod gweithwyr ar incwm is yn llawer llai tebygol o allu gweithio gartref na'r rhai ar incwm uwch ([Rodriguez, 2020](#)).

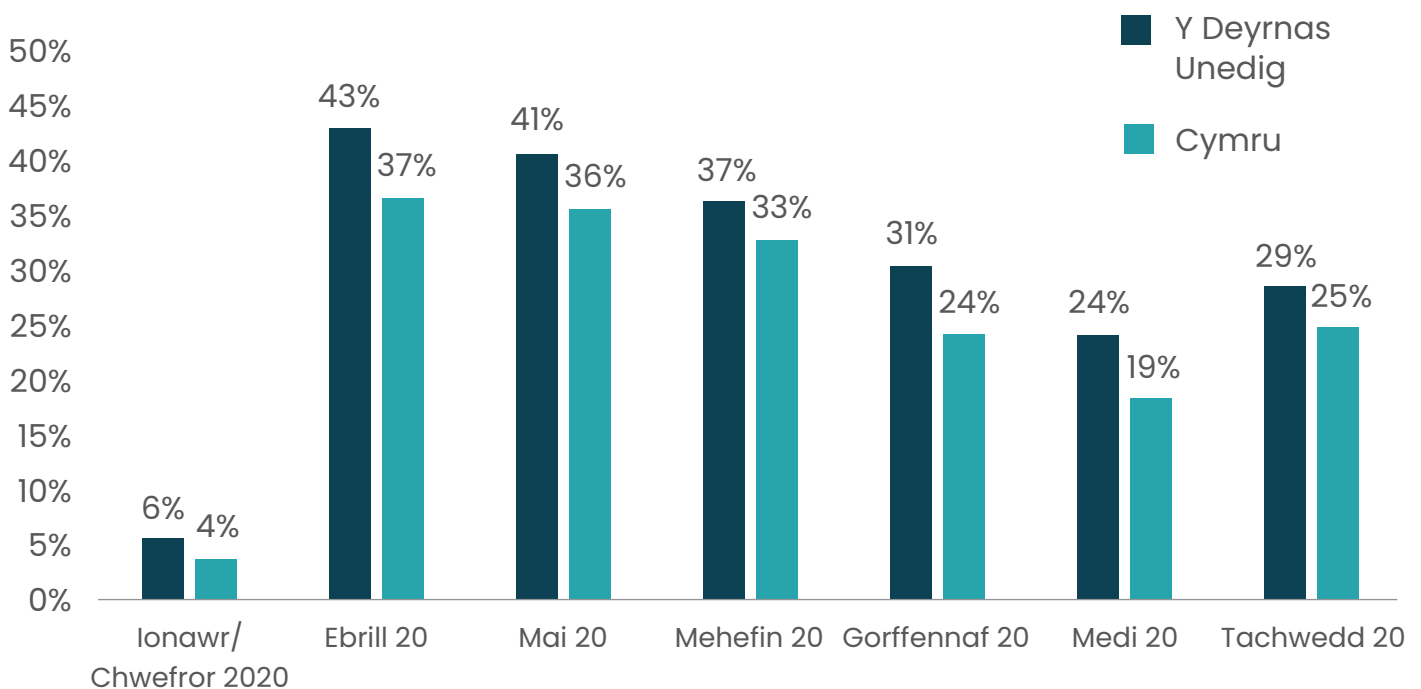
Yng Nghymru, roedd y gyfran uchaf o bobl a oedd yn gweithio gartref yn 2020 yn byw yn y dinasoedd (yn enwedig Caerdydd), a'r gyfran isaf mewn ardaloedd gwledig, fel Conwy – sydd o bosibl yn adlewyrchu'r gwahanol fathau o waith sy'n cael ei wneud mewn ardaloedd trefol a gwledig. Mae hyn i'r gwrthwyneb yn llwyr â'r patrwm cyn y pandemig.

Mae'r newid i weithio o bell yn debygol o effeithio ar lesiant yn wahanol ar gyfer grwpiau gwahanol o bobl. Yn gyffredinol, bydd wedi bod yn gadarnhaol i'r rhai sydd â bywydau cymdeithasol sefydledig (fel gweithwyr hŷn, pobl sy'n briod a/neu'n rhieni),⁸ sy'n nodi boddhad uwch mewn swydd a lefelau is o drosiant swyddi wrth weithio gartref. Mewn cyferbyniad, gall gweithio o bell fod yn negyddol i weithwyr sy'n iau ac sy'n dymuno cael mwy o weithgaredd cymdeithasol. Y rhain fyddai'n well ganddynt weithio mewn swyddfa.

Mae rhai astudiaethau yn creu'r cysylltiad â newidiadau mewn cymhelliant a'r gallu i ganolbwyntio, yn ogystal â'r ffaith bod cyswllt personol yn gyfrannwr hanfodol at ddatblygu rhwydweithiau proffesiynol a pherthynas o ymddiriedaeth ([Carter a Johnson, 2021](#)). Mae data diweddar hefyd yn dangos bod oriau gwaith wedi cynyddu 22.2% yn sgil gweithio gartref ([Swyddfa Ystadegau Gwladol, 2021h](#)).

Mae newid i weithio o bell hefyd wedi arwain at oblygiadau i agweddau eraill ar waith a allai ddylanwadu ar lesiant unigolion. Mae tystiolaeth yn awgrymu bod cysylltiad rhwng cynhyrchiant uwch a gweithio o bell, ond ei fod yn niweidiol i arloesedd ac i rannu gwybodaeth, wrth i straen effeithio ar ddiwylliannau gwaith ac wrth i bobl fynd yn fwy tebygol o weithio mewn seilos ([Carter a Johnson, 2021](#)). Mae'n bosibl y bydd y diffyg arloesedd hwn a'r prinder cyfleoedd i rannu gwybodaeth yn lleihau cynhyrchiant yn y tymor hwy.

Ffigur 10: Cyfran y gweithlu sy'n gweithio gartref yn unig: Y Deyrnas Unedig a Chymru

Ffynhonnell: [Felstead \(2020\)](#)

⁸ Mae'n bosibl bod y cynnydd yn llesiant rhieni oherwydd mwy o foddhad yn eu swydd wedi cael ei danseilio gan y profiad o addysgu eu plant gartref.

Yn dibynnu ar eu dylanwad cymharol, bydd y ffactorau hyn yn newid llesiant gweithwyr yn uniongyrchol, drwy newidiadau i lefelau straen, mwy o hyblygrwydd gweithio ac agweddau sefydliadol (er enghraifft, darparu gliniaduron); yn ogystal ag yn anuniongyrchol, drwy godi cynhyrchiant economi Cymru. Bydd goblygiadau llesiant yn parhau i ddeillio o weithio o bell, gan fod gan Lywodraeth Cymru uchelgais tymor hir i 30% o weithlu Cymru weithio gartref.

Y budd mwyaf cyffredin o weithio o bell yn ystod y pandemig yw dileu cymudo ([IES, 2020](#)). Mae cymudo wedi cael ei gysylltu â llai o foddhad wrth wneud swydd, llai o foddhad ag amser hamdden, mwy o straen ym mywydau pobl ac iechyd meddwl is ([What Works Wellbeing, 2017c](#)). Mae'r effeithiau cadarnhaol hyn yn debygol o gael eu profi gan y rhai a oedd yn teithio ar fws am gyfnod hir a'r rhai oedd yn teithio ar drenau am gyfnod byr, sy'n adrodd am effeithiau negyddol mawr teithio i'r gwaith ac yn ôl ar lesiant (ibid).

Mae gweithio o bell hefyd yn cael effaith gadarnhaol ar lesiant oherwydd ei fod yn rhoi mwy o ddewis i bobl o ran ble i fyw - mae hyn yn arbennig o bwysig i Gymru gan fod ganddo lai o ganolfannau economaidd mawr ac ardaloedd gwledig mawr o gymharu â Lloegr. Gallai hyn ail-lunio cymunedau lleol, ac mae'n debygol o gael effaith gadarnhaol ar gymunedau gwledig os gallant ddenu cartrefi cefnog ([Iechyd Cyhoeddus Cymru, 2020](#)).⁹ Efallai y bydd hefyd yn caniatáu i bobl gael eu cyflogi mewn sectorau ac mewn swyddi o ansawdd uwch nag yr oedd ganddynt mynediad atynt o'r blaen. Mae hefyd wedi cael ei gysylltu â gweithwyr yn gwneud mwy o ymarfer corff. Bydd hyn yn effeithio ar y [dangosyddion llesiant cenedlaethol Cymreig](#) (er enghraifft, rhifau 25-27); er bod y data diweddaraf sydd ar gael ar gyfer y dangosyddion hyn yn dod o Arolwg Cenedlaethol Cymru 2018-19.

Addysg a sgiliau

Mae Covid-19 a'r cau ysgolion cysylltiedig wedi gwaethygu - a byddant yn parhau i waethygu - yr anghydraddoldebau addysgol presennol yng Nghymru a'r Deyrnas Unedig. Cyn y pandemig, amcangyfrifwyd bod y bwlch cyrhaeddiad addysgol yng Nghymru rhwng y plant o'r cefndiroedd cyfoethocaf a thlotaf yn 16% yn 11 oed, gan gynyddu i 32% erbyn lefel TGAU ([Sefydliad Joseph Rowntree, 2018](#)). Rhagwelir y bydd y pandemig yn ehangu'r bwlch hwn o 11-75% yn Lloegr, a swm tebyg yng Nghymru ([Education Endowment Fund, 2020](#)).

Mae cau ysgolion a gorfod dysgu gartref wedi rhoi pwysau ar aelwydydd incwm is. Does gan blant o'r ysgolion mwyaf difreintiedig a theuluoedd incwm is ddim lle i astudio gartref, mae ganddyn nhw lai o fynediad at ddyfeisiau dysgu a / neu lai o gefnogaeth gan rieni a gofalwyr gydag addysg gartref. Yn ogystal, mae bechgyn, disgyblion o leiafrifoedd ethnig a phlant ag anghenion addysgol arbennig ac anableddau wedi cael eu heffeithio'n negyddol yn addysgol oherwydd cau ysgolion a hunanynysu, ac maent wedi nodi cwymp mwy mewn boddhad bywyd ers y cyfnod clo. At hynny, gall plant bregus fod wedi colli eu man diogel o ganlyniad i gau'r ysgolion ([Green et al., 2020](#)). Bydd hyn yn arwain at effeithiau tymor hir ar ddilyniant addysgol, perfformiad y farchnad lafur a lles ([Blundell et al., 2021](#)).

⁹ Fodd bynnag, mae effaith negyddol bosibl os yw pobl leol yn cael eu prisiau allan o'r farchnad dai.

Mae'r pandemig hefyd wedi cael effaith negyddol dros ben ar lesiant myfyrwyr hŷn a myfyrwyr prifysgol. Mae ansicrwydd ynglŷn ag arholiadau a graddau, y rhagdybiaeth bod y newid i addysg ar-lein wedi bod yn ddi-dor, y cyfyngiadau ar ddychwelyd adref a'r diffyg mynediad corfforol at y gwasanaethau lles a gynigir gan brifysgolion i gyd wedi cyfrannu at yr effaith negyddol hon ([Burns et al., 2020](#)). Hyd nes y bydd rhywfaint o addysg wyneb yn wyneb yn dychwelyd fel y norm, bydd hyn yn parhau i effeithio ar economïau llefydd â phoblogaethau mawr o fyfyrwyr – gan effeithio ar incwm a chyflogaeth mewn trefi a dinasoedd prifysgolion, gan effeithio ar lesiant eu poblogaethau. Bydd yr effaith hon hefyd yn cael ei gwaethygu gan Brexit, yr amcangyfrifir ei fod wedi lleihau cofrestriad myfyrwyr o'r Undeb Ewropeaidd o bron i ddwy ran o dair, gan gostio £ 63 miliwn i brifysgolion mewn blwyddyn ([Conlon et al., 2021](#)).

Bydd effaith Covid a Brexit hefyd yn cael effaith ar bobl ifanc sy'n datblygu 'sgiliau personol', yn enwedig yn y sector celfyddydau a diwylliant. Mae hyn oherwydd bod busnesau ar gau a bod darpariaeth ddigidol yn cael ei ystyried fel ail orau i gyfranogiad personol. Mae hyn hefyd yn cael effaith negyddol ar lesiant gweithwyr llawrydd yn y sector celfyddydau a diwylliant ([Pwyllgor Diwylliant, Iaith a Chyfathrebu Cymru, 2020](#)). Bydd Brexit hefyd yn cyfyngu ar allu myfyrwyr o brifysgolion Cymru i ddefnyddio'r cynllun Erasmus, er bod hwn wedi ei ddisodli gan y rhaglen Cyfnewid Dysgu Rhyngwladol Newydd sy'n cael ei rhedeg gan Lywodraeth Cymru.

Ansawdd amgylcheddol

Yn y tymor byr, mae'r pandemig wedi effeithio ar ddefnydd ynni, allyriadau a llygrydd aer ledled y Deyrnas Unedig. Gostyngodd y galw am ynni yn sylweddol yn ystod y cyfnod cloi cyntaf, gyda De Cymru yn gweld gostyngiad canrannol mwy na Gogledd Cymru ([Baker, 2020](#)). Mae asesiadau cychwynnol yn awgrymu gostyngiad mewn allyriadau NO_x a NO₂ mewn ardaloedd trefol yn ystod cyfnodau cloi, o ganlyniad i lai o draffig ([Clean Air Advisory Panel, 2020](#)). Mae hyn a'r gostyngiad cysylltiedig mewn sŵn traffig yn debygol o fod wedi cael effaith gadarnhaol ar lesiant. Mae'r data diweddaraf gan awdurdod lleol fel rhan o [ddangosyddion lles Cymru](#) o 2018 yn amcangyfrif bod allyriadau NO₂ ar eu huchaf mewn ardaloedd trefol (er enghraifft, Caerdydd a Chasnewydd) ac ar eu hisaf mewn ardaloedd gwledig (er enghraifft, Powys).

Mae'r amcangyfrifon hefyd yn nodi cwmp sylweddol mewn allyriadau nwyon tŷ gwydr yng Nghymru yn ystod cyfnodau cloi, er mai effaith dros dro yw hon ([Pwyllgor Newid Hinsawdd, 2020](#)). Mae'n bosibl y gallai rhai newidiadau mewn ymddygiad sy'n gysylltiedig ag effeithiau amgylcheddol cadarnhaol barhau yn y tymor canolig neu'r tymor hir (er enghraifft, mwy o weithio cartref) ond gallai eraill gael effaith fwy negyddol (er enghraifft, osgoi trafnidiaeth gyhoeddus) ([Clean Air Advisory Panel, 2020](#)).

Mae Brexit hefyd wedi creu nifer o heriau amgylcheddol, gan gynnwys trosglwyddo diogelu'r amgylchedd i ddeddfwriaeth y Deyrnas Unedig a heriau cydgysylltu rhwng y Deyrnas Unedig a'r llywodraethau datganoledig ([Burns et al., 2018](#)).

Crynodeb o yrwyr llesiant ansawdd bywyd

- Mae effaith uniongyrchol ac anuniongyrchol Covid-19 ar iechyd corfforol a meddyliol wedi bod yn negyddol i raddau helaeth. Effeithiwyd yn anghymesur ar rai grwpiau, gan gynnwys pobl o gefndiroedd lleiafrifoedd ethnig, pobl hŷn a'r rhai sy'n gweithio mewn rhai galwedigaethau (er enghraifft, staff y GIG). Mae marwolaethau o Covid-19 wedi eu crynhoi yn ddaearyddol yn ne Cymru a gogledd ddwyrain Cymru.
- Yn anuniongyrchol, mae Covid-19 wedi cyfrannu at **gyfranogiad is mewn gweithgareddau corfforol a mwy o yfed alcohol** yng Nghymru. Mae hyn yn bryder arbennig i bobl ifanc o aelwydydd trefol incwm isel a grwpiau Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig.
- Cynyddodd lefelau iselder, gorbryder, ac unigrwydd ac arwahanrwydd cymdeithasol yn ystod y cyfnod cloi, yn enwedig i lawer sydd eisoes mewn perygl o gael problemau iechyd meddwl. **Ymhlith yr ardaloedd â llesiant meddyliol isel cyn y pandemig roedd Blanaeu Gwent, Torfaen a Sir Benfro, yn ogystal â Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda.** Fodd bynnag, mae rhywfaint o dystiolaeth sy'n awgrymu bod lefelau gorbryder yn dychwelyd i lefelau cyn-bandemig wrth i Gymru ddod allan o'r cyfnod clo.
- Mae Brexit yn debygol o fod wedi gwaethygu effeithiau negyddol Covid-19 ar iechyd, oherwydd **prinder staff, llai o fynediad at feddyginiaeth a dyfeisiau meddygol, a newidiadau i ddeddfwriaeth.**
- **Mae gweithio o bell wedi ei gysylltu â gwelliant cyffredinol yn lefelau llesiant,** oherwydd mwy o hyblygrwydd a llai o gymudo. Mae wedi bod yn arbennig o gadarnhaol i'r rhai sydd â bywydau cymdeithasol sefydledig, ond yn brofiad negyddol i weithwyr iau. Mae gweithio o bell hefyd wedi ei gysylltu â chynhyrchedd uwch, ond llai o arloesi a thrylediad gwybodaeth. Mae cyfraddau gweithio o bell wedi bod yn **uwch ar gyfer y rhai sy'n byw mewn dinasoedd, yn enwedig Caerdydd, ac yn is mewn ardaloedd gwledig.**
- **Mae cau ysgolion a hunanynysu yn debygol o gynyddu'r bwlch cyrhaeddiad yn uniongyrchol** rhwng y rhai o gefndiroedd cyfoethocach a thlotach, a fydd â goblygiadau tymor hir ar gyfer dilyniant addysgol a pherfformiad marchnad lafur yn y dyfodol. Bydd yr effaith hon yn cael ei gwaethygu gan Brexit, a fydd yn cyfyngu ar gyfleoedd i fyfyrwyr ennill sgiliau personol, yn enwedig yn y diwydiannau creadigol.

4. Beth yw'r bylchau tystiolaeth, ansicrwydd a'r meysydd i'w harchwilio?

Bydd yn bwysig bod Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn nodi bylchau yn y dystiolaeth a ble mae'n annigonol yn y maes hwn i lywio eu strategaeth ac addasu'r canfyddiadau yn ôl y sefyllfa leol.

Mae mater pwysig ynghylch hel data ar gyfer [dangosyddion llesiant Cymru](#): mae'r data'n anghyfoes a/neu'n brin ym mhob bro. Casglwyd y data diweddar yn bennaf gan Data Cymru fel rhan o set ddata graidd asesiadau lles y BGC. Dim ond tan 2018-19 y mae'r rhan fwyaf o'r data yn gyrraedd, sy'n golygu nad ydyn nhw'n disgrifio effeithiau Covid-19 na Brexit. At hynny, mae rhai [dangosyddion llesiant Cymru](#) heb eu pennu eto. Mae'r rhain yn cynnwys y dangosyddion hynny sy'n mesur statws amrywiaeth fiolegol yng Nghymru (y 44ain dangosydd), a'r enillion cymdeithasol ar fuddsoddiad partneriaethau Cymreig yng Nghymru a thu allan i'r Deyrnas Unedig sy'n gweithio tuag at Nodau Datblygu Cynaliadwy'r Cenhedloedd Unedig (y 46ain dangosydd). Gwaethygir hyn gan y ffaith ei bod yn anodd rhagweld tueddiadau'r dyfodol.

Mae data dangosyddion cenedlaethol hefyd ar lefel uchel. Felly, allwn ni ddim eu defnyddio i ystyried pob nodwedd a allai ddylanwadu ar newidiadau yn llesiant y bobl o achos ergydau economaidd megis Covid-19 a gadael Undeb Ewrop. Gellid ategu'r data hyn â gwybodaeth leol o ymyriadau polisi i sicrhau eu bod yn briodol i amodau lleol a gwahanol grwpiau, ac nad ydynt yn gwaethygu anghydraddoldebau llesiant yn anfwriadol.

Mae'r adroddiad wedi nodi rhai meysydd lle y byddai rhagor o ymchwil leol o gymorth, hefyd. Gan gynnwys:

- **Diweithdra ymhlith merched:** Pam mae'r gyfradd ddiweithdra ymhlith menywod yng Nghymru yn crebachu? Ym mha sectorau ac ymhle mae menywod yn cael eu cyflogi? A yw'r swyddi hyn yn cynnig amodau gwaith da, fel eu bod yn cael eu hystyried yn 'waith teg'? Beth yw effeithiau'r bwlch cynyddol yng nghyfradd ddiweithdra menywod a dynion ar lesiant?
- **Mewnfudwyr heb eu geni yn y Deyrnas Unedig:** Pam ac ymhle mae cynnydd yn nifer y preswylwyr heb eu geni yn y Deyrnas Unedig yng Nghymru? Sut mae hyn yn effeithio ar lesiant cyffredinol y lleoedd hyn?
- **Bylchau sgiliau:** Ym mha sectorau ac ardaloedd daearyddol nad yw'r galw am weithwyr yn cael ei gyflawni oherwydd nad oes cyflenwad digonol o ddarpar weithwyr ar gael? Sut mae bylchau sgiliau yn effeithio ar lesiant mewn gwahanol leoedd? Pa bolisiâu a allai o bosibl leihau bylchau sgiliau?
- **Effeithiau tymor hir:** Pa grwpiau o bobl fydd yn profi gostyngiad parhaus mewn llesiant? Pa yrwyr sy'n cynnal y gostyngiad hwn? Pa bolisiâu y gellid eu defnyddio i fynd i'r afael â'r effeithiau llesiant hyn? Sut mae hyn yn effeithio ar yr anghydraddoldebau llesiant presennol?

5. Casgliad

Mae Covid-19 a Brexit fel ei gilydd wedi arwain at effeithiau niweidiol mawr ar economi Cymru. I ddeall eu heffaith ar lesiant yn llawn, dylech chi ystyried llesiant mewn modd cyfannol o ran yr amgylchiadau materol ac ansoddol a fydd yn dylanwadu arno, fel fframwaith y Sefydliad dros Gydweithredu a Datblygu Economaidd ([Ffigur 2](#)), yn ogystal â [dangosydd llesiant cenedlaethol Cymru](#) a [dulliau mesur llesiant](#) y Deyrnas Unedig. Bydd unrhyw beth llai na hynny'n methu â rhoi ystyriaeth i ffactorau sy'n cyfrannu at lesiant unigolion a chymunedau fel na fydd modd nodi mewn dadansoddiadau newidiadau cymharol yn llesiant gwahanol garfanau a lleoedd.

Canfuom er bod Covid-19 a Brexit yn effeithio'n uniongyrchol ac yn anuniongyrchol ar fwyafrif y sectorau yng Nghymru, mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod pob sioc wedi cael effaith wahanol ar bob sector. Gan hynny, gallwn ddisgwyl i'r effaith ar wahanol ranbarthau yng Nghymru fod yn wahanol oherwydd lleoliad a chrynodiad cymharol gwahanol sectorau. Er enghraifft, mae'r dirywiad economaidd negyddol a achosir gan Covid-19 yn debygol o gael effaith fwy ar ardaloedd sydd â chyfran uwch o weithwyr mewn sectorau a gaewyd. Mae'r rhain yn tueddu i fod y rhai sy'n fwy dibynnol ar dwristiaeth, manwerthu a lletygarwch - er enghraifft, trefi arfordirol ac ardaloedd gwledig. I'r gwrthwyneb, bydd Brexit yn cael effaith negyddol fwy ar ardaloedd sydd â chyfran uchel o sectorau yn dibynnu ar allforio a mewnfario, gan gynnwys y sectorau modurol, dur a gweithgynhyrchu.

Mae'r rhain wedi eu lleoli ledled Cymru ond maent wedi eu crynhoi yn ne Cymru. Mae'r newidiadau economaidd hyn yn dylanwadu ar ganlyniadau llesiant drwy newidiadau mewn amodau materol a mesurau ansawdd bywyd.

Yn gyffredinol, mae'r dirywiad economaidd a achoswyd gan effaith gyfunol Covid-19 a Brexit wedi cael effaith negyddol sylweddol ar amodau materol a gyrwyr llesiant ansawdd bywyd. Mae anghydraddoldeb incwm a diweithdra wedi cynyddu, ac mae lefelau iechyd a chyrhaeddiad addysgol y boblogaeth wedi dioddef. Bydd yr effeithiau hynny'n wahanol yn amryw ranbarthau'r wlad, fodd bynnag, am fod natur pob ardal yn wahanol. Er enghraifft, gall llesiant iechyd pobl ardaloedd lle roedd iechyd y meddwl yn waeth cyn y pandemig ostwng yn fwy o ganlyniad i Covid-19. Gan hynny, mae'n bwysig ystyried yr holl nodweddion a'u dylanwadau wrth archwilio newidiadau i yrwyr llesiant ar draws ardaloedd yng Nghymru. Byddai hyn yn nodi'n fwy cywir pa bolisiau y gellid eu mabwysiadu i atal effaith Covid-19 a Brexit rhag gwaethygu anghydraddoldebau.

Sut gall yr adferiad Covid-19 a'r cyfnod pontio ar ôl Brexit gefnogi lles?

Er y bydd Covid-19 a Brexit yn cael effeithiau negyddol mawr, gallant gynnis cyfleoedd i ardaloedd lleol, a Llywodraeth Cymru, gefnogi llesiant yn y tymor canolig a'r tymor hir yn well. Gallai dull daearyddol fod yn arbennig o fuddiol, gan fod effaith Covid-19 a Brexit ar lesiant yn amrywio'n rhanbarthol yng Nghymru. Gallai ymyriadau i gefnogi swyddi ac ysgogi twf mewn economïau lleol hefyd gael effeithiau cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol ehangach ar lesiant.

Er enghraifft, gallai cymorthdaliadau amaethyddol newydd i ddisodli'r Polisi Amaethyddol Cyffredin wella llesiant amgylcheddol drwy flaenoriaethu defnydd tir cynaliadwy a chefnogi llesiant diwylliannol drwy gydnabod cyfraniad ffermwyr at economïau a chymunedau gwledig ([Johnson et al., 2020](#)). Gellid cefnogi llesiant amgylcheddol a diwylliannol ymhellach drwy raglenni sy'n anelu at 'ailgodi'n gryfach' yn sgil pandemig Covid-19, gan gynnwys pwysleisio adferiad gwyrdd ac adeiladu ar ymateb y sector gwirfoddol i'r pandemig i gefnogi gweithredu cymunedol ([WCPP, 2021](#)). Mae cyhoeddiad diweddar strategaeth adferiad ôl-Covid-19 Llywodraeth Cymru yn cynnig cyfle i weld sut gellir integreiddio hyn â chamau i sicrhau'r llesiant gorau posibl ([Llywodraeth Cymru, 2021b](#)).

Bydd cefnogaeth fusnes barhaus i sectorau sydd â photensial i greu swyddi a mantais gystadleuol i liniaru effeithiau Brexit a phandemig Covid-19 yn bwysig yn y tymor canolig.

Dylai cefnogaeth ar gyfer buddsoddiad mewnol dargedu'r sectorau hyn, a dylai fod cefnogaeth i fusnesau sydd wedi tyfu gartref i arloesi a newid eu strategaethau marchnata cynnyrch ([Tilley et al., 2020](#)).

Mae'n bosibl y bydd y sioc hefyd yn cynnig cyfleoedd i fynd i'r afael â heriau strwythurol. Mae hyn yn cynnwys creu economi mwy gwydn, llewyrchus a chynhwysol yng Nghymru yn y dyfodol, sy'n ymateb i'r angen brys i ddatgarboneiddio. Fe allai gweithredu'r newidiadau hyn wella amodau materol a gyrwyr llesiant ansawdd bywyd. Fodd bynnag, bydd angen gweithredu newidiadau o'r fath ochr yn ochr â newidiadau cymdeithasol sy'n mynd i'r afael yn uniongyrchol ag anghydraddoldebau mewn iechyd ac addysg.

Gellir cynyddu ffyniant economaidd drwy ysgogi twf cynhyrchiant, er y bydd hyn yn heriol. Mae dulliau traddodiadol sy'n canolbwyntio ar gynyddu nifer y swyddi yn aml yn anwybyddu ansawdd y swyddi sy'n cael eu creu a thlodi mewn gwaith ([Webb et al., 2018](#)). Mae ymchwil sy'n dod i'r amlwg wedi dangos bod adeiladu sefydliadau lleol cryfach yn hynod bwysig ar gyfer cyflawni cynhyrchiant a chynwysoldeb ([Seaford et al., 2020](#)). Mae hon yn her benodol yng Nghymru yng nghyd-destun colli cyllid yr Undeb Ewropeaidd oherwydd Brexit. Mae angen 'dull mwy cydlynol o ddylunio a chyflawni polisi datblygu rhanbarthol' ar Gymru, gyda gwell gallu i lywodraeth leol a chyrff rhanbarthol weithredu polisi ([OECD, 2020](#)). Heb hyn, ni all Cymru wneud y gorau o'i phwerau datganoledig a dylanwadau ei pholisïau.

Argymhellwn ni y dylai byrddau gwasanaethau cyhoeddus gymryd y camau canlynol:

- Ystyried sut y gall y **nodweddion amryfal a'r rhai sy'n ymwneud â'i gilydd ymysg pobl wahanol** a mannau gwahanol ddylanwadu ar ddeilliannau llesiant ac effeithio ar anghydraddoldeb cyfredol.
- **Map Mapio nodweddion yr ardal (megis natur y boblogaeth, diwydiannau a'r isadeiledd) a'r peryglon cysylltiedig** yn sgil Covid-19 a gadael Undeb Ewrop i ddeall yr effeithiau tebygol yn well a llywio penderfyniadau ar bolisiau.
- Yn ôl y data hynny, **ystyried camau a fydd yn creu swyddi lleol, yn sbarduno twf ac yn effeithio'n ehangach** ar lesiant cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol.
- **Buddsoddi mewn seilwaith cymdeithasol.** Gallai hyn fod mewn gweithgareddau, sefydliadau a chyfleusterau sy'n cefnogi ffurfio, datblygu a chynnal cysylltiadau cymdeithasol mewn cymuned. Mae hefyd yn bwysig cydnabod bod eu gwerth yn hanfodol i weithrediad economïau a chymunedau lleol ([Left Behind Neighbourhoods, 2021](#)).
- **Ychwanegu at brosesau dadansoddi data drwy fanteisio ar arbenigedd lleol** i nodi unigolion mae Covid-19 a'r ymadawiad ag Undeb Ewrop wedi effeithio'n fawr arnynt.

Manylion yr Awdur

Mae Suzanna Nesom yn fyfyrwr PhD yn Ysgol Busnes Caerdydd.

Mae Helen Tilley yn Uwch-gymrawd Ymchwilyng Nghanolfan Polisi Cyhoeddus Cymru.

Diolchiadau

Hoffai WCPP ddiolch i'r rhai sydd wedi adolygu a rhoi sylwadau ar ddrafftiau'r papur briffio hwn, gan gynnwys **aelodau PSB, Deborah Hardoon (What Works Wellbeing)** a **Swyddfa Cenedlaethau'r Dyfodol**.

Atodiad: Ffynonellau dataac argaeledd

Casglwyd data a gyflwynir yn y ddogfen hon yn bennaf o setiau data cyflogaeth diweddaraf y Swyddfa Ystadegau Gwladol (er enghraifft, [Arolwg y Gweithlu](#)) ac arolygon Llywodraeth Cymru (er enghraifft, [Arolwg Amaethyddiaeth a Garddwriaeth Cymru](#)). Tynnwyd hefyd ar ddata a gasglwyd gan [What Works Wellbeing \(2020\)](#) drwy gydol y pandemig.

Mae llawer o [Ddangosyddion Llesiant Cenedlaethol Cymru](#) a data eraill ar gael ar wahanol lefelau daearyddol. Mae'r tabl isod yn crynhoi data sydd wedi cael eu defnyddio neu yr ymgynghorwyd â nhw wrth baratoi'r papur briffio hwn gydag arwydd o'u dadansoddiad daearyddol, sut cawsant eu cyflwyno yn y papur briffio, a pha mor aml y cânt eu diweddarau. Cyflwynir y setiau data yn y drefn y cyfeirir atynt yn y sesiwn friffio.

Data	Ffynhonnell	Dadansoddiad	Cyfnod amser	Lleoliad dadansoddiad data yn y briff	Amllder rhyddhau
Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru	Llywodraeth Cymru	Awdurdodau lleol ac Ardaloedd Allbwn Uwch Haen Is	2019	Ffigur 1	Yn flynyddol
Newid canrannol chwarterol mewn GDP	Swyddfa Ystadegau Gwladol	Gwlad a rhanbarthol	2012–2020	Ffigur 4	Chwarterol
Arolwg Chwarterol y Llafurlu	Swyddfa Ystadegau Gwladol	Awdurdod Lleol	1992–2021	Data a ddefnyddir i ddangos newidiadau cyflogaeth yn Ffigur 7 a Ffigur 9 , ac a gyflwynir yn yr adran sectorau yr effeithir arnynt gan Covid-19 ac yn yr adran sy'n edrych ar swyddi ac enillion fel gyrrwr llesiant amodau materol	Chwarterol
Arolwg o Amaethyddiaeth a Garddwriaeth i Gymru	Llywodraeth Cymru	Cymru	2020	Sectorau yr effeithir arnynt gan Brexit adran	Yn flynyddol

Data	Ffynhonnell	Dadansoddiad	Cyfnod amser	Lleoliad dadansoddiad data yn y briff	Amlder rhyddhau
Perfformiad Twristiaeth Cymru	Llywodraeth Cymru	Rhanbarthau Cymru (Gogledd, Canolbarth, De Orllewin, De Ddwyrain)	2019	Sectorau yr effeithir arnynt by Brexit adran	Rhyddhau / dadansoddi un amser
Newidiadau yng nghynilion unigolion dros yr argyfwng	Resolution Foundation	Ledled y Deyrnas Unedig (dim dadansoddiad)	2020	Ffigur 8 yn ôl cwintel incwm	Yn flynyddol
Cyfrif Hawlwyr	Swyddfa Ystadegau Gwladol	Awdurdod Lleol	1971–2021	Swyddi ac enillion fel gyrrwr amodau materol llesiant adran	Bob mis
Cyfrif nifer y marwolaethau sy'n cynnwys COVID-19 a phob marwolaeth yn ôl grŵp ethnig	Swyddfa Ystadegau Gwladol	Cymru	2020–21	lechydd fel gyrrwr ansawdd bywyd adran	Dadansoddiad 18 mis
Arolwg Ymgysylltu â'r Cyhoedd ar lechydd a Lles yn ystod Mesurau Coronafeirws	lechydd Cyhoeddus Cymru	Cymru	Ebrill 2020– Gorffennaf 2021	lechydd fel gyrrwr ansawdd bywyd adran	Bob wythnos
Arolwg Cenedlaethol Cymru	Llywodraeth Cymru	Awdurdod Lleol	2012/13– 2019/20	lechydd fel gyrrwr ansawdd bywyd adran	Dadansoddiad misol/blynyddol
Arolwg Barn a Ffordd o Fyw	Swyddfa Ystadegau Gwladol	Ledled y Deyrnas Unedig (dim dadansoddiad)	Mawrth 2020 – Mehefin 2021	lechydd fel gyrrwr ansawdd bywyd adran	Bob wythnos

Amdanom ni

Mae Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru yn helpu i wella'r broses o lunio polisïau a gwasanaethau cyhoeddus trwy gefnogi gweinidogion Llywodraeth Cymru ac arweinwyr gwasanaethau cyhoeddus i gael mynediad at a defnyddio tystiolaeth annibynnol drylwyr ynghylch yr hyn sy'n gweithio. Mae'r Ganolfan yn gweithio mewn partneriaeth ag ymchwilwyr ac arbenigwyr polisi blaenllaw i gyfuno a defnyddio tystiolaeth sy'n bodoli eisoes a nodi bylchau lle mae gofyn cynhyrchu gwybodaeth newydd.

Mae'r Ganolfan yn annibynnol i'r Llywodraeth ond mae'n gweithio'n agos gyda llunwyr polisïau ac ymarferwyr ar lefel genedlaethol a lleol i ddatblygu syniadau o'r newydd am sut i fynd i'r afael â rhai o'r heriau economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol allweddol sy'n wynebu Cymru.

Mae gwaith y Ganolfan yn cwmpasu ystod eang o bolisïau, ond ar hyn o bryd, mae'n canolbwyntio'n benodol ar y canlynol:

- Mynd i'r afael ag unigrwydd ac ynysu cymdeithasol
- Iechyd a gofal cymdeithasol oedolion
- Llywodraethu a gweithredu effeithiol
- Hyrwyddo cydraddoldeb
- Economi a sgiliau
- Plant sy'n derbyn gofal

I gael rhagor o wybodaeth ac i lawrlwytho ein hadroddiadau a'n sesiynau briffio polisi ar y pynciau hyn a phynciau eraill, ewch i www.wcpp.org.uk

Wales Centre for Public Policy
Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Prifysgol Caerdydd, 10/12 Plas yr Amgueddfa,
Caerdydd, CF10 3BG

www.wcpp.org.uk

029 2087 5345

info@wcpp.org.uk

@WCfPP

Economic
and Social
Research Council

Llywodraeth Cymru
Welsh Government